

GEROA ELKAR-EKIN

EL FUTURO QUE NOS (RE)UNE
NOTRE FUTUR ENSEMBLE

LIBURU ZURIAren oinarriak

Oñati, 2018ko azaroaren 23a

EUSKO
IKASKUNTZA
Asmoz ta Jakitez

100

AURKIBIDEA

0. SARRERA	5
1. EGINDAKO IBILBIDEA	6
2. TESTUINGURUA	7
2.1. Munduaren egoerari buruzko oharrak	7
2.2. Balioak eta kapital soziala lankidetzan eraiki beharreko etorkizunerako	8
3. JENDARTEA: NORTASUN ANITZA	10
3.0. Sarrera	10
3.1. Aniztasunaren kudeaketa: kohesioaren bila	10
3.2. Komunikabideak	14
3.3. Euskaraz garatu nahi duen komunitatea	18
4. LURRALDE DINAMIKAK: ATOMIZAZIOTIK LANKIDETZARA, IRAUNKORTASUNAREN BIDEAN	23
5. ONGIZATE EREDUA: BIZITZA ZAINDU, ABERASTASUNA SORTU ETA BANATU . . .	27
5.1. Sarrera	27
5.2. Diagnostikoa	28
5.3. Joerak	29
5.4. Eszenatokiaketa proposamenak	31
6. GOBERNANTZA: DEMOKRATIZAZIOA ARDATZ	36
6.0. Sarrera	36
6.1. Euskal lurraldeak globalizazioan	38
6.2. Euskal lurraldeak munduan, Europan eta estatuetan	40
6.3. Euskal lurraldeen demokratizazioa	43
7. AZKEN HITZA	46

0. SARRERA

Argitalpen hau da pertsona eta erakunde askok hiru urtez egindako lanaren lehen emaitza, lan horretan finkatu diren oinarrien bilduma. Eusko Ikaskuntzaren mendeurreneko Kongresuari begira argitaratzen da, bertaratzten direnek aurrerapen bat izan dezaten esku artean. Oinarri hauen gainean eraikiko da hurrengo hilabeteetan prozesu osoaren ekarpena, **Euskal Herriko lurralde(ar)en Liburu Zuria**.

Mende batez, Eusko Ikaskuntza Euskal Herriko zientziaren, kulturaren, berrikuntzaren eta aurrerapen kolektiboaren aldeko konpromisoaren eredu izan da. Orain ehun urte sortu zenean, nahitaezkoa zen etorkizun berri bat irudikatzea mende aldaketari lotutako erronkei erantzuteko eta, era berean, ezinbestekoa zen esparru anitzetan -antropologian, artean, kulturean edo euskararen- instituzionalizazio-egitura eta bide berriak urratzea.

Ehun urte geroago, mendeurrenaren markoan, Eusko Ikaskuntza erronka eta erantzukizun beraren aurrean dago. Gaur, eskakizun berari erantzun behar dio, baina inguru konplexuago baten baitan. Ezagutza gune desberdin askotan dago eta gizartea aktibatua dugu, euskal lurraldeak erakundetuta daude... Konplexutasuna, aldi berean, aukerez betea dago eta Eusko Ikaskuntzari dagokio Euskal Herriaren eraikitzeko erronkari modu berritzailean erantzutea.

Bost ardatzetan jarri zuen lehentasuna erakundeak, duela bost urte egindako hausnarketan; eta bost ardatz horiek landu dira mendeurreneko kongresuaren prozesuan: gizarte jasangarria XXI. mendean, errealitate sozio-kulturala, eredu sozio-ekonomikoak, euskararen etorkizuna eta egitura sozio-politikoak. Ardatz horien bueltan kokatuko dira aurrerantzean gainontzeko gaiak.

Hiru urteko prozesuan mila pertsonatik gora, aditu, aritu, herritar, gizarte eragileak eta erakundeetako ordezkariak bildu dira, bakoitzak bere alea jartzera, herri arduraz etorkizuna irudikatzeke. Bada zerbait gurearen neurriko komunitate batean halako ahalegin kolektiboa egitea, bejondeigula! Partaide horien guztien lana eskertzeko argitaratzen dugu bereziki Liburu Zuriaren aurrekari hau.

Jarraian ikusiko ditugunak beraz, “Euskal Herriko lurralde(ar)en kohesioa eta elkarkidetzatza” sendotzeko, lankidetzan oinarritutako diagnostika abiapuntu, nahi dugun etorkizuna herri gisa eratzeko desiragarriak diren eszenatokiak eta horiei erantzuteko agenden proposamenak dira.

Aurkibideak marrazten du dokumentuaren logika: nondik abiatzen garen eta zer datorren, zein baliotan oinarritzen ditugun proposamenak, nolako jendarte, lurralde, ongizate gobernantza nahi ditugun... Proposamen hauek gordetzen duten mezua eta konpromiso estrategikoa mendeurreneko ospakizunean azalduko da, Oñatin, azaroaren 24an.

Dokumentuan gai batzuk epe motzera begira daude, politika publiko bilakatzeko arkitektura eta bide-orri zehatzekin; beste batzuk epe ertain-luzera begiratu dute; konfiantza, sareak eta harremanak garatzeko bideak izango dira, **Geroa Elkar-ekin** eratzeko oinarriak eskainiz.

Beraz, Liburu Zuriaren aurrerapena da hau, orri zuri batzuk idatzi dira dagoeneko, baina Eusko Ikaskuntzaren eginkizuna ez da bukatzen 2018ko Kongresu honetan. Sortu den lankidetzatza espazioak jarraipena izango du datoen urteotan planteatutako agendei erantzuteko eta identifikatu diren sortu beharreko berriak osatzeko. Eusko Ikaskuntza bere jatorritik izan baita Euskal Herriko gizartearen premien eta nahien zerbitzura dagoen erakundea, bere mendeurrenaren herriarekiko konpromisua berresten duena.

1. EGINDAKO IBILBIDEA

Eusko Ikaskuntzak, bere xedea eta helburu nagusiak oinarritzat hartuz, DENOK GAI izeneko prozesu parte-hartzailea jarri zuen abian Euskal Herriko lurraldeen herritarrekin eta gizarte zibil antolatuarekin batera XXI. mendean agertuko zaizkigun erronka garrantzitsuenak eta lehentasunekoak identifikatzeko.

Erdigunean “XXI. mendeko Euskal Herriaren gizarte iraunkorra” kokatuz eta etorkizuneko proiektzioa landuz, prozesu horren emaitza Eusko Ikaskuntzak epe ertain-luzean garatzeko eskatzen diren eremu desberdinen identifikazioa izan zen: errealitate sozio-kulturala, eredu sozio-ekonomikoak, euskararen etorkizuna, egituraketa sozio-politikoak. Horretaz gain, Eusko Ikaskuntzaren printzipioak gogoratu eta azpimarratu ziren: berme zientifikoa, independentzia ideologikoa, belaunaldien arteko harremana, genero ikuspegia, erakundeen arteko elkarlana, herritarrekin harremana, euskara erdigunean, lurraldeen arteko zubigintza, disziplinarrekotasuna.

Ziurgabetasunaz eta mehatxuz, baina era berean, aukeraz beteriko garaia bizi dugu. Euskal Herriko etorkizuna inguruabar globalean kokatu beharra dago, baina beti hausnarketa propioa, irekia eta deliberatibo batetik abiatuta Euskal Herriko lurraldeek eremu desberdinekin –eredu politikoak, kulturalak eta sozio-ekonomikoak lotutako erronkei egokitzeko behar dituzten tresnak eskaintzeko.

Bestalde, giza garapena eta honekin lotutako gobernantza ezin uler daitezke kulturaren, kapitalaren, lurraldearen eta herritarren arteko mihiztaketa berrietan arreta jarri gabe. Horrela, prozesu hau ezin da ulertu gizarte zibilaren parte-hartzerik gabe. Lehenengo helburua, prozesu eta emaitza gisa, gure lurraldeen demokratizazioan sakontzea eta aurreratzea da.

Bigarrenik, euskal lurraldeen kohesioa eta elkarkidetzaren indartzea eta sendotzea jartzen da analisirako eta delibrazioarako ardatz gisa. Helburu honekin, lurralde narratiba eta errealitate desberdinen ezagutzatik abiatuta, sinergia sozial, kultural eta ekonomikoak, eta gobernantza demokratikoan oinarritutako lurralde baitako eta lurraldeen arteko eredu inklusibo berriak ahalbideratuko dituzten tresnak identifikatuko dira.

Lurraldea identitatea duen lur eremua den aldetik, komunitate baten eguneroko praxi kolektiboa gauzatzen den eremua den aldetik, bizitza gauzatzeko espazioa da, gure ekonomia eta gure ongizatearen eremua da, auzokideekin harremanetan jartzen gaituena. Lurralde hori bertan gurutzatzen den jendeek egiten duten hura da, bizi praktiken elkarrekintza da finean.

- Ez gara ezerezetik abiatzen. Euskal Herriko lurraldeen kohesiorako oinarriak munduan egoteko eta mundua begiratzeko berezko era osatzen duten historia komun batean, pertenezia zentzu batean, hizkuntza eta kultura batean daude finkatuak. Paisaia fisikoari paisaia emozionala gehitzen zaio, ukiezina agian, baina partekatzen den balio sistema batean detektagarria dena.

Ardatz sozio-ekonomiko eta kultural desberdinen arteko gurutzaketak harreman sare dentsuak eta anitzaz osatutako espazioa definitu du, mundu konplexuan eta gorabeheratsuan kokatzeko beharrezko den kapital sozialean bilakatzen dena. Horregatik, indartzea bilatzen dugun kohesioa eta elkarkidetzaren dagoenetik abiatzen da.

Mundu garaikidean, gero eta konplexuagoa dena, eskala territorial adimentsu, lehiakor, bidezko eta iraunkor horren bilaketa partekatua izango da edo ez.

Horretarako, Euskal Herriko lurralde guztietako akademia, erakundeak, eragile sozialak eta herritarrak biltzen dituen lan eremu kooperatiboa aktibatzea bilatzen duen hainbat urtetarako prozesua da abian duguna. Egungo mundu aldakorrean gure herriak behar duen hausnarketa estrategikoa gauzatzeko eremu kooperatiboa, alegia. Beste modu batera esanda, delibrazio-logika hedatzea nahi dugu, gizarte zibila eta akademia giltzarri hartuta, herritarren eta gizarte eragileen artean erabaki eta ezagutza kolektiboa sustatuz.

Kohesioan eta elkarkidetzan oinarritutako etorkizuna diseinatzea nahi bada, beharrezkoa genuen aurretik iragana ulertzea eta orainaren aukerak eta ahuleziak zedarritzea. Horregatik, lehenengo diagnostiko bat proposatzeik abiatu gara “Euskal Herriko lurraldeen Liburu Berdean”.

Liburu Berdeak euskal lurraldetasunaren askotariko dimentsioak zertan diren ezagutzen laguntzen du, geroan ere, lurralde honen gainean euskal komunitateak garatzen duen jarduera kolektiboa emankorra izan dadin komunitatearentzat eta bertan bizi diren banakoentzat.

Gure lana ezagutza eta esperientzia anitzak biltzea izan da. Ikuskeraz ezberdinetako pertsonak mahai baten bueltan eseri gara eta ikusi dugu uste baino gehiago partekatzen dugula, eta herri honen lurraldetasunaren inguruan ideia kontsentsuatuak eraikitzeko elkarriketan jarraitu behar dela.

Hau abiapuntu hartuta, diagnosian identifikatu diren joera eta erronken arabera, adostasunen eta desadostasunen arabera, behar dugun eta nahi dugun etorkizuna eratzeko agertoki egokien aukerak eskaintzen ditugu pronostiko gisa eta horiei erantzuteko agendak eta proposamenak (bide-orriak). Honela, sortzen ari garen lankidetzak espazioak jarraipena izango du datozen urteotan planteatutako agendei erantzuteko eta identifikatu diren berriak sortzeko.

2. TESTUINGURUA

Urteotan, XVIII. Kongresua funtsezko mugarrria izan dela, landutako gaiei buruzko laburpenen aurkezpena testuinguruan jartzeko, bi begirada gehitu ditugu sarrera moduan: lehena, kanpokoak, gizarte moduan eragiten diguten eta gure lanaren edukiekin zerikusi handiagoa duten aldaketarik garrantzitsuenetara bideratzen da; eta bigarrena, berriz, barrukoa, Euskal Herriko lurraldeen arteko trinkotasuna eta elkartasuna bilatzen dituen etorkizuneko proiektu baten oinarria izan daitezkeen balioak eta muin komuna biltzen ditu.

2.1. MUNDUAREN EGOERARI BURUZKO OHARRAK

Oharrok gure gizartearen orainari eta geroari eragiten dieten 10 joera hautatzen dituzte. Eraldaketa-agendak garatzea ahalbidetzen dute ohar horiek. Baina agendak desberdinak dira, joerak nolakoak diren. Hiru joera mota iradoki daitezke: **eraldatzaileak**, gizartearen egiturazko aldaketak eragiten dituztenak; **orekatzaileak**, joera eraldatzaileen eragina leuntzen ahalegintzen direnak; **iraultzaileak**, etorkizuneari, garatu ahal, joera eraldatzaileak taxutuko dituzten dinamikak.

Joera eraldatzaileak

Populazioak: Europako gizartearen joera demografikoak adierazten du populazioa gero eta gehiago zahartzeko prozesua gertatzen ari dela. Biztanleriaren piramideak alderantzikatzeak funtsezko ondorioak ditu ongizatearen estatuaren etorkizuneko garapenean (pentsioen krisia, lan-merkatuen krisia, osasun-sistemen krisia, migrazio-krisiak, eremu urriko hizkuntzak, besteak beste).

Digitalizazioa: Azken 30 urteetako garapen teknologikoak teknologia digitalen garapenari esker bultzatuta egin du bidea. Berrikuntza digitalak ondorio sakonak ditu enpresen, gobernuen eta gizartearen beraren funtzionamenduan, pertsonak elkarrekin komunikatzeko eta elkarri eragiteko dituzten moduak eraldatzeraino. Egun, teknologia digitalek osatzen dute gizarte-loturaren ADN-a.

Energiak eta ingurumena: Azken 100 urteetako garapen ekonomikoaren bidea energia fosilean oinarrituta bultzatu da. Energia mota horrek ingurumenean eragiten duen kutsadura-maila handia ekosistema osoak hondatzen ari da atzerakorik gabeko moduan. Teknologia berrietan oinarritutako energia garbien erabilera-ranzko trantsizio energetikoa sustatzea da energia fosilak erabiltzearen aurkako joera.

Globalizazioa: Orain dela 40 urtetik, nazioartekotzea globalizazio bihurtu da; hau da, merkatuen, teknologien, finantzen, kulturen arteko interrelazioa eta elkarrekiko mendekotasuna, integrazio bidezko eraldaketa sortuz. Egun, jokaleku geopolitiko berri bat finkatu da, non Mendebaldeko herrialdeek nagusitasun estrategikoa galdu duten. Interrelazio bidezko integrazio-prozesu horren ifrentzu moduan, zatikatzeko-prozesuak azaleratzen ari dira, eta kultura fokalak, tokian tokiko autogobernuak eta lurralde-eraketa berriak sustatzen.

Joera orekatzaileak

Ezagutza: Ezagutzaren gizartea joera argia eta finkatua da jada. Terminoak iradokitzen du ezagutza gizartean banatuta dagoela. Horrek esan nahi du ezagutza esparru sozialeko zenbait lekutan sortzen dela. Orekatze-joera bat da, globalizazioak berekin dakartzan zentralizazioen aurrean. Ezagutzaren gizarteak bizialdian zeharreko hezkuntzan oinarritutako konpentsazioak bultzatzen ditu, bai eta zientziaren, teknologiararen eta gizartearen arteko erlazio-ereduak ere.

Gobernuak: Azken 25 urteetan, gobernamentu-ereduak aldatzeko joera argia sortu da sektore publikoan. Orekatze-joera bat da, aliantza publiko eta pribatu berriak sustatzen dituen hainbat sektore ekonomikotan, eta gobernamentu parte-hartzaile berria ere sustatzen du, zeinean politika publikoek gero eta gehiago integratu nahi dituzten herritarrak beren garapen-prozesuetan.

Erakundeak: Duela 20 urtetik, indarrez azaleratu da gizarte-erantzukizun korporatiboaren eta berrikuntza arduratsuen bulkada, erakundeek (ekonomikoak, sozialak edo teknologikoak izan) izandako eragina konpentsatu eta orekatzeko mekanismo moduan. Gizarte-erantzukizuna inpaktu negatiboetara aurrea hartzeari eta zuhurtasun-printzipioak aplikatzeari lotuta dago.

Joera iraultzaileak

Adimen artifiziala: Adimen artifiziala da makinei giza adimenak egiten dituenen antzeko eragiketak egitea ahalbidetzen dieten programak garatzea. Adimen artifiziala industrian aplikatzen da jada (batez ere autopropulstuan), baina bere aplikazioek, besteak beste, hizkuntza naturala sortzeko, machine learning plataformek, autoikaskuntza sakoneko plataformek eta automatizazioak (robotak), gizakien arteko harremanak aldatuko dituzte, bai eta gizakiek makinekin dituztenak ere.

Biogenetika: Genetikan eta biogenetikan egiten diren aurrerapen zientifiko eta teknologiko izugarri handiek geneak progresiboki aldatzea ahalbidetzen dute, berorien funtzionaltasuna mudatzeko. Biogenetikak aplikazio zabalak ditu eritasun infekziosoetan, kancerigenoetan eta abar, eta ez du soilik irekitzen eremu berri bat diseinu genetikoan, bai eta eztabaida etiko eta filosofiko handi bat ere giza kondizioaz eta gizaki naturalen eta diseinuzko gizakien arteko erlazioez.

Konputazio kuantikoa: Konputazio kuantikoak informazioaren eta datuen prozesamendu esponenziala ahalbidetuko du. Konputazio kuantikoaren etorkizuneko aplikazioak asko eta askotarikoak dira; besteak beste, komunikazio-sare eta zifratze-sistema menderaezinak (zibersegurtasuna), eritasunak sendatzeko eredu zelularren testatzea eta abar. Oso etorkizun hurbilean, datuen eta eguneroko bizitzaren arteko erlazioak errotik eraldatuko dira.

2.2. BALIOAK ETA KAPITAL SOZIALA LANKIDETZAN ERAIKI BEHARREKO ETORKIZUNERAKO

Ezin dira ulertu gure herriaren nortasuna eta balioak, herrian izandako gako historikoak kontuan hartu gabe; besteak beste: bere espezifikotasun juridiko eta politikoa; bandoen arteko borroka; Karlista-gerrateen ondorengo foru-galera; muga izatea; XX. mendeko asaldurak; bi mundu-gerrak; diktadura frankista; aurreko mendeko bigarren erdialdeko gizarte-eraldaketa; langile-mugimendua; Espainiako Estatuko trantsizio politikoa, eta izan zituen ondorio politiko eta sozialak; emigrazio eta immigrazio-

prozesuak; emakumeen parekotasunaren aldeko borroka; indarkeria politikoak eragindako tentsioak; autogobernuaren eta erakunde propioen garapena.

Hori guztia nortasun kolektiboa taxutuz joan da, gure herriak bere historian zehar izan dituen egoera zailak gainditzeko erresistentzia-ahalmenean adierazia; euskal gizartearen osagai aktibista hori balio handienetako bat da, eta, kultura-alderdiekin, geure hizkuntzarekin eta pertenezia-zentzuarekin batera, gure nortasuna zizelkatu du.

Auzo-jardueraren kultura, elkarrekikotasuna, berdintasuna, trukea eta elkartasuna nabarmenak ziren euskal gizartearen, eta, garai hurbilagoetan, ekonomia soziala eta kooperatibismoa asko garatzea ekarri dute berekin, bai eta gizartea, nazioartean beste gizarte batzuekin alderatuta, egoera hobean egotea ere honako indize hauetan: prekarioratasuna, desperekotasun erlatiboa eta giza garapena.

Lanaren zentzuak, hartutako konpromisoarenak eta berori bete behar delakoak balio kolektiboa izaten jarraitzen du, eta, gainera, negoziatzeko ahalmena ez ezik, eragilean arteko konfiantza ere sustatzen du, eragileok banakoak edo kolektiboak izan.

Euskal Herriak etorkinak nahiko ongi integratzen asmatu du, bai industriaren garapen-urteetan, bai berrikiago iritsitako atzeritarrei dagokienez; barne-dibertsitatea eta gazteak dibertsitate hori onartzeko jarrera irekia izatea aldagetara egokitzeko ahalmena sustatzen duten elementuak dira.

Gizarte zuzenagoa eta berdinzaleagoa eraikitzea oztopatzen duten elementuak ere aipatu behar dira; besteak beste: zatiketa ideologiko eta politikoak gaindituta kohesio-elementuak aurkitzeko zailtasuna; polarizazio-arriskua; kontsumismoaren ondorioz, ingurumen-arriskuaren mehatxua; gizartearen maskulinizazioa oraindik gehiegizkoa izatea; indibidualismo lehiakorra; gehiegizko “probintzialismoa”; lurralde-desorekak; eta desperekotasuna handitzeko arriskua.

Euskal Herriak, gainera, munduko jaiotza-ratio apalenetako bat dauka. Datu hori, txarra baita, funtsezko arazoa da gure etorkizunerako, eta herri moduan erantzun behar zaio, baina oraindik ez da erantzunik izan, eta oso ondorio garrantzitsuak izango ditu epe ertainean eta luzean. Etorkinak integratzeko beharra, hori ez ezik, ezinbesteko baldintza ere bada, gure kulturak iraun dezan, eta gure gizartea etorkizuneko kohesionatuta egon dadin.

Kapital sozial garrantzitsua dugu, gure herriaren garapen ekonomiko, sozial eta kulturalaren alde konpromisoa hartu duten “militante”, elkarte eta enpresa asko eta askok eraikia denboran zehar. Horretan, lagungarriak izan dira, besteak beste, arlo publikoaren eta pribatuaren arteko lankidetzak eta pertsonen, familia-sareen eta lurraldeen arteko kohesio handi samarra, oinarritzko aktiboa baitira garapen- eta elkartasun-programak eta proiektuak ezartzeko.

Gure mundua oso azkar aldatzen ari da, eta, besteak beste, globalizazioaren, migrazio-mugimenduen, ingurumen-jasangarritasunaren, digitalizazioaren, multinazional handien boterearen, Europar Batasunaren erakuntza problematikoaren eta nazio-estatuaren krisiaren eraginpean dago, bai eta, orain, tentsio birzentralizatzaile berrien eraginpean ere, horren ondorioz burujabatzaren kontzeptuan gertatzen ari den berrikuspenarekin.

Nazioartean esparru askotan eta askotarikoetan (industrian, ekonomia sozialean, gastronomian, arte plastikoetan, literaturan, zineman, dantzan, musikan...) lortutako arrakastek erakusten digute posible dela tokian tokikotik abiatuta leku bat aurkitzea mundu globalean, eta, gainera, tradizionala (edukia) modernotasunarekin (testuingurua) integratzea. Kalitatea da gakoa.

Horretarako, etorkizunerako taxutu behar dugun proiektuak partekatua izan behar du, eredu demokratiko eta parte-hartzaile batean oinarrituta egon behar du, bai eta planetarekin konprometituta ere, eta lankidetzak, bestelakotasunarekiko errespetua, adostasuna, tolerantzia eta berrikuntza –soziala ere bai– izan behar ditu oinarri, aberastasuna sortzearekin batera desperekotasunak murriztu behar ditu, eta bere egin garapen kulturala, bizialdi osoan zeharreko hezkuntza eta euskara, barne-kohesioa handiago izateko elementu moduan.

3. JENDARTEA: NORTASUN ANITZA

3.0. SARRERA

Migrazioak, teknologia berriak eta, oro har, globalizazio fenomenoak dela eta, gaurko gizarteari buruz hitz egitean, aniztasuna aipatzen da ezaugarri nagusietako gisa. Hala ere, gizarteak beti izan dira anitzak, gizakiak berak ezaugarri, nahi eta beharrian desberdinak dituen neurrian. Aniztasun hori oso modu desberdinean kudeatu da historian zehar: aniztasuna arazo bihurtu gabe onartu, eta modu baketsuan elkarbizitza gertatu da askotan, hainbat hiritako burgoetan bezala; desberdintasuna kaltegarritzat jo, eta eraso bortitzak gertatu dira beste askotan; eta desberdintasuna Jainkoaren edo Naturaren arau gisa hartu da beste askotan, eta gizakien arteko mailaketa naturalak ezartzeko erabili da, orduan, gizon-emakumeen arteko harremanetan edo esklabismoan bezala.

Aniztasuna, hortaz, ez da gertakari berria, baina gaur egun etengabe aipatzen dugu, elkarbizitza helburu hartuta, modu demokratikoan landu nahi dugulako, desberdinen kontrako erasoak baztertuta. Aldiz, gizaki guztien berdintasun unibertuala aldarrikatzen dugu, baina gure arteko berezitasunak onartuta.

Gauza askotan gara desberdin, txirikordatzen diren desberdintasunak dira eta arazo bihurtu litezkeenak; hemen batzuk bakarrik aipatuko ditugu: sexu-generoa, sexubidea, klase sozialak, jatorria, nazio sentimendua, hizkuntza, kultura eta erlijioa... Eta hortik horrenbeste arazo sortzen da: sexu-genero diskriminazioa, sexubideagatik jazarpena, desberdintasun ekonomiko eta sozialak, desberdintasun politikoak, bazterkeria, xenofobia, nazio gatazka, hizkuntza gatazka...

Tirabira horiek isla dute gizartearen hainbat arlotan eta momentutan, baina Euskal Herrian oso nabariak dira hurrengoak: hezkuntza, hizkuntza politikak, komunikabideak, gizarte zerbitzuen kudeaketa, nazio gatazka eta gatazka politikoa (biolentzia, memoria historikoa, sinboloak, autodeterminazio/erabakitze eskubidea...), eta abar.

Horietako batzuk Liburu Zuri honen beste atal batzuetan landuko dira eta atal honetan modu orokorrean hartu nahi dugu aniztasuna aztergai gisa, Euskal Herriaren eta euskal herritarren perspektiban jarrita, gure arteko adostasunak bilatzeko helburuarekin. Adostasun mugatua izango da, ezinbestean, bereizten gaituzten arlo batzuk egiturazkoak direlako, kapitalismoa eta patriarkalismoa, kasu, zeharka landu beharrekoak. Hala ere, Euskal Herriaren kohesioa eta herritartasuna lantzen saiatuko gara, eta garrantzi berezia emango diogu Hezkuntzari, uste baitugu funtsezko papera betetzen duela kohesio lanean, bai eta komunikabideen paperari zein hizkuntzari. Honetaz guztiaz mintzatzeko, aurreko bi urteotan izandako mintegi, foro eta jardunalditako iritziak hartuko ditugu oinarri.

Bestalde, mendeurreneko Kongresuan garapen propioa izan badu ere, egoki ikusi dugu 'Jendartea' izeneko esparru honetan kokatzea Euskararen Etorbizuneko Eszenarioak Elkarrekin Eraikitzen edo e5 deituriko dinamikaren emaitza. Atalean dago egindako lanaren azalpena.

3.1. ANIZTASUNAREN KUDEAKETA: KOHESIOAREN BILA

Hasierako Liburu Berdean zein herritarren mahai eta gizarte foroetan, honako gai nagusiak izan ditugu eztabaidagai: kohesioaren definizioa: identitatea eta herritartasuna, lurraldea eta herritarrak, kohesiorako balio komunak, eta hezkuntza, eskola eta kohesioa. Ildo honen abiapuntua, Liburu Berdean agertutako diagnostiko partekatua eta egungo testuinguruak eskaintzen dituen aukera berrien irakurketa izan da, eta horri herritarren mahaietan zein gizarte foroetan egindako ekarpenak gehitu zaizkio atal honetan:

JOERA EZKORRAK

- Euskal Herrian dugun aniztasunak liskarrak sortu ditu noizbait. Sarritan etsaia sortuz eraiki dira identitateak: ezberdintasunetan sakonduta, ghettoak sortu dira, eta hortik sektore sozial eta kultural ezberdinen arteko harreman eza eta mesfidantza handitu dira. Ghetto horien sorreran, funtsezko papera bete dute ezberdintasun sozialek, eta gizarte justu eta orekatu bat lortzeko oztopo nagusi gisa agertu dira.
- Gaur egungo gizarteetan muga politikoez banatzen dituzte giza-taldeak, nazio-Estatu deritzonak zehazten du lurralde hori, eta bakoitzaren barruan bizi direnak herritarrak dira, nahiz eta herritar nor den edo nor izan daitekeen itxita ez dagoen eztabaida den. Jaiotzak erabakitzen du askotan, baina erlijioak, kulturak, hizkuntzak edo beste elementu batzuek ere jokatzen dute. Nazio-Estatu bateko herritar izateak eskubide eta betebeharrak multzo bat dakar berarekin, eta ondorioz, herrialde garatuetakoa herritartasuna lortzea pribilegio bihurtu daiteke.
- Euskal Herria administratiboki bi estatu eta hiru esparru administratibotan banatuta egoteak zailtasun handiak sortzen ditu elkarlanerako. Euskal lurralde guztien kohesio proiektuak garatzeko oztoporik garbiena dugu banaketa administratiboa.
- Identitate lokala gara mundu globalizatuan. Globalizazioak dakartzan onurak ukatu gabe, ezin diogu gure identitate lokalak ematen dugun aberastasunari uko egin. Alabaina, kohesioaren mesedetan ezin dezakegu homogeneizazioan erori.
- Historiari so eginez, ezaugarri asko ditugu komunean euskal lurraldeetako biztanleok: berdintasuna, zintzotasuna, lankidetzeta, lanerako gaitasuna, elkartasuna... Horrez gain, herri sentimendu sendoa ere ba omen dugu, eta auto-eraketarako gaitasuna: munduko herri txikien artean hizkuntza propioa zabaltzen ari den bakarretakoak gara. Alabaina, horrela aritzeak topikoetan jausteko arriskua dakar.
- Elkarlana asko goraiatzeko dugu, baina gaur oztopo handia du indibidualismoan: norbanakoen arteko harremanak gero eta urriagoak eta ahulagoak dira, eta horrek gizarte hobea lortzeko elkarlana zailtzen du.

JOERA BAIKORRAK

- Hizkuntza, kultura, gu eta besteen arteko bereizketa... Identifikazio sinboliko bat behar dugu, zentzu bat, eta identitatea da zentzu horren iturria. Identitatea kultura -zentzu zabalean ulertuta- ezaugarri bat edo multzo bat aintzat hartuta zentzua eraikitzen duen prozesua da, autodefinizio prozesu bat. Autodefinizio horretan identitate ugari elkar litezke, bai norbanako batean, bai kolektibo batean. Aniztasun hori maiz tentsio eta kontraesan iturri izanda ere, zaindu beharreko elementu oso positiboa dugu.
- Anitzak gara gure lurralde honetan. Aniztasunaz baino, aniztasunez hitz egin beharko genuke: kultur-aniztasuna, jatorri-aniztasuna, nazio-aniztasuna, sexu-genero aniztasuna... Hortaz, aniztasunaren dimentsio askotarikoez hitz egin behar dugu, eta horren aurrean, aniztasunaren afirmazioa egin behar da. Aniztasun horiek kudeatzeko modu bakarra topatzea ezinezkoa da. Hain justu, hauxe izan liteke eskolaren buruhausteen jatorri bat: aniztasunaren dimentsio askotarikoei erantzun beharra. Aniztasunaz aritzean ere, erronka bat planteatu da: aniztasunaren kontzeptuaren problematizazioaren beharra. Aniztasuna kontzeptua erabiliegia da eta, askotan, jendearen arteko bereizkeria harremanak ezkututzen ditu.
- Lurralde gehientsuenak nazio identifikazioari dagokionez anitzak dira. Nazio aniztasun horrek, agerikoa denez, intentsitate edota esanahi politiko desberdina eskura dezake, eta eragin desberdina izan lurraldearen kohesioan. Euskal Herria ere ez da salbuespena horretan, eta euren burua nazio desberdinarekin –edo desberdinekin– identifikatzen duten herritarrak ditugu bertan.

- Helburu komunak lortzeko, elkarren arteko indarrak biltzea ohikoa izan da gizarte guztietan, eta Euskal Herrian ere adibide ugari ditugu (auzolana, kasu). Kohesioaren bidean, herrialde bateko biztanleen helburu komun eta zabal horiek bideratzeko, ezinbestekoa da giro egokia sortzea (konfiantzazko giroa, batik bat), denen arteko indarrak batu eta aurrera egin ahal izateko. Indarrak batzeko prozesu horretan, ordea, desadostasunak agertu eta gatazkak sortzen dira, baina gatazkak ere aurrera egiteko izaera eraikitzailea har dezake. Alabaina, gatazkez aparte, beste erronka bat kohesioaren beharra ikusaraztea da: jende guztiak ez du kohesioaren beharra ikusten horrek bere proiektuaren osotasunari uko egitea ekarriko bailuke. Horren aurrean errespetuz eta kontsensuz sorturiko proiektu adostuen beharren onurak ikusarazi behar dira.
- Euskal gizartearen aniztasun kulturalaz jabetuta eta bazterkeriak albo batera utzita, euskara tresna garrantzitsua izan daiteke identitate partekatu horren eraikuntzan eta, ondorioz, gizartearen kohesioan. Euskal Herriko zazpi herrialdeetako bizilagunek euskara izan dezakete lotura sinboliko gisa, biztanle guztiak euskaraz hitz egiten jakin ez arren. Hartara, euskal hiztun izan edo ez, euskara maitatzea eta denon ondareztat hartzea lortu beharko litzateke. Zeregin hori euskal gizarte osoari dagokio, baina eskolari dagokionez, euskal hizkuntza erabiltzeko gaitasuna eta motibazioa eskuartean duen erronka garrantzitsuenetarikoa bat dugu.
- Hezkuntzak berebiziko papera du kontzientzia kritikoaren sustapenean eta, bide horretan, gizartearen norabideaz irizpide propioak izateko gai diren pertsonak hezi behar ditu. Familiari edota komunikabideei erantzukizunik kendu gabe, hezkuntza sistemak, unibertsitatez besteko mailetan batez ere, inork baino ahalmen handiagoa du herritar arduratsuek –hots, gainerako herritarrei lotzen dituzten helburu komunenez jabetzen direnak– sortzeko eta, beraz, gizarte kohesionatuaren eraikuntzan rol garrantzitsua jokatzeko. Horrez gain, hezkuntza sistemak gizartearen norabideaz modu arrazionalen hausnartzeko eta bertako erakundeetan aktiboki parte hartzeko baliabideak ematen dizkio ikasleari. Era horretara, estereotipoetan oinarritutako xenofobia eta mesfidantza uxatzeko tresnarik eraginkorrena eskolak bideratutako dogmarik gabeko eta eztabaida zabalean oinarritutako heziketa da. Baina identitate zibikoa helarazteak berarekin dakar nolabaiteko identitate partekatua egotea. Hezkuntzak gaitasuna du iragana, orainaldia eta etorkizuna lotzeko, etengabe berritatzeko den komunitateko kide sentiaraziz herritarrak haurtzarotik bertatik.

AGERTOKIAK

Eusko Ikaskuntzak garatutako gogoeta prozesu osoan zehar diagnosi partekatua osatuz joan da eta aditu, eragile zein herritarren kezka, nahi eta proposamenekin batera, hainbat agertoki azaldu dira. Hauen artean, honako hauek nabarmendu daitezke:

- **Herritartasun eredu berri bati forma emateko aukera.** Hau da, gaur egungo gizarteak dituen erronka berriei aurre eginez, herritartasunaren eredu inklusiboago baterantz abiatzeko aukera antzematen da, tartean inmigrazioak eta globalizazioak dakarten erronka berriak gaindituz.
- **Kontratu sozial berri bat sortzeko aukera.** Ezberdinen arteko indarrak biltzeko sinergia eta indar nahikoa ikusi da, bai eta kohesioaren bidean ager daitezkeen oztupoak auzolan eta elkarlanean gainditzeko borondatea.
- **Hezkuntzaren ekarpena.** Hezkuntza sistemak inork baino ahalmen handiagoa du herritar arduratsuek sortzeko eta, beraz, gizarte kohesionatuaren eraikuntzan rol garrantzitsua jokatzeko. Hezkuntzaren bitartez aniztasunaren kudeaketa inklusiboak garatzeko aukera dago.

AGENDA

Aipatutako agertokiak garatzeko eta erronkei aurre egiteko, hauek dira planteatutako ildoak:

Herritartasun eredu berri bati forma emateko:

- Errealitate “ez propioen” onarpena bultzatu behar da, hori baita zer edo zer amankomunean sortzeko lehenengo urratsa: bestearen errealitatearen zilegitasuna onartzea, aniztasuna balioan jarriz. Indibidualismoa eta proiektu kolektibo komunak garatzeko ahalmena bideratzeko, norberaren eta komunitateen ahalduntzea beharrezkoa da. Horretarako, ahalduntzea bultzatzeko tresnak eskatzen zaizkie erakundeei, bai eta eragileei ere.
- Berdintasunaren bidean, oinarriko behar eta eskubideei berehalako erantzuna (hezkuntza, osasuna, etxebizitza...) ematea beharrezkotzat jotzen dute, ezberdintasun sozialak leundu eta gizarte orekatuago bat lortzeko biderako lehenengo urrats gisa. Honen bidean, kalitateko hezkuntza zerbitzu publiko gisa eta ekonomiaren demokratizazioa ezinbesteko elementuak dira. Horrez gain, Giza Eskubideak, giza balio unibertsal bihurtzea ere erronka bezala agertzen da, horien aurkako jarrerren igoera sumatzen baita gizartearen zenbait sektoretan.
- Gizarte zibilaren antolaketa handitzea ezinbestekotzat jotzen da. Gizarte mailan eragitea oso garrantzitsua da eta horrela ikusi da, adibidez, pentsioen gaian, euskalgintzan, auto-eraketarako mugimenduetan, ekologian... edo mugimendu feministaren borroketan. Gizarte antolatutako sistema eraldatzeko duen potentziala ikusarazi behar da. Horretarako, abiapuntua parte-hartzearen kultura berri bat sustatzea litzateke: gizarteko periferien ikusgarritasunak eta “bottom-up” parte-hartze eskemek berebiziko garrantzia dute.
- Euskal Herriak nazio sentimendu anitzak ditu. Herritartasunaren kontzeptzio zabalak eta oinarriko eskubideen bermeak kohesioa bultzatu behar du. Euskal Herrian dauden mundu ikuskera zein identitate ezberdinen onarpena zein zilegitasunaren aitortzea egin eta nazio-sentimendu anitza sortu behar da. Nafarroaren kasuan, identitate nafarraren bultzada ikusten da beharrezko, adjektibo gehiagorik gabe. Nafarren arteko kohesioa euskal lurralde guztien arteko kohesiorako lehenengo urratsa izan daiteke.

Kontratu sozial berri baten sorreran laguntzeko:

- Aniztasunaren kudeaketa integratzailea behar da: aniztasunaren balio positiboak nabarmenduz, komunitatea eraiki behar da, monolitismo eta homogeneizaziotik aldentuz. Horretarako, etorkizuneko proiektu partekatuak bilatu behar dira, eta horren bidean, talka sortzen duten espazioetatik aldentu, eta berriak sortzea proposatzen da.
- Konfiantza birsortzeko sareak ehundu behar ditugu. Gizarte/herri baten kohesiorako funtsezko elementu den heinean, norbanakoen eta giza-taldeen arteko konfiantzazko harremanak lortzeko espazioak sortu begar dira. Finean, kontratu sozial berria beharko genuke, eskuzabaltasun, umiltasun eta eztabaidan oinarritua. Horren hasiera balio komunak izan litezke (balio minimo komunak).
- Aipatutako kontratu sozialaren zutabeetako bat aniztasunaren onarpena eta kudeaketa egokia izan beharko litzateke, eta horretarako herritarren oniritzi aktiboa behar da. Ezinbestekoa da etengabeko heziketa ariketa gizartearen formazio esparru guztietatik: familia, administrazioa, komunikabideak, hezkuntza sistema.
- Inposaketarik gabeko herri proiektua behar dugula ondorioztatu da. Akordio zabalak lortzeko ahaleginak eskatu behar zaizkie eragile politiko, sozial zein ekonomikoei. Euskal lurraldeen arteko elkarlan eta kohesioa akordio zabal eta kontsensuaren bidetik etorriko da, bestearen errekonozimendu eta errespetutik.

- Beharko litzateke denontzako proiektu kolektiboa, maila sinbolikoa eta materiala bil litzakeena. Sinbolikoa, Euskal Herriko marko geografikoak nolabaiteko batasun eta komunitate sentimendua ematen digulako. Baina materiala ere, agerian geratu beharko litzatekeelako proiektu horrek nolabaiteko onura ekarriko diela denei, nahiz eta euren interesak oso bestelakoak izan beste maila batzuetan. Hau gauzatzeko, prozesu konstituziogile inklusiboa proposatzen da. Prozesu konstituziogile honek lidergo sendo bat beharko luke, interes komunak artikulazioa (gehiengoaren mentalitatea gaindituz eta konfiantza sareak sortzearen ondorioz etorritakoa) eta parte-hartzerako tresnen gaitzea maila lokalean.
- Euskal lurraldeen kohesioaren bidean, erakunde partekatuek bultzatzea ikusten da beharrezko, ez soilik instituzio formalen mailan, euskalgintza edo kulturagintza erakundeei dagokienez ere. Euskal lurralde ezberdinen elkarlanerako ere Euroregiona aukera bezala ikusten da, behintzat mapa bat bezala (nahiz eta guztiz zehatza ez izan, Ipar Euskal Herria Akitania Berriko Errejiotan sartuta baitago) kokatzen gaituen heinean. Konkreteki hasten den elkarlana proposatzen da. Hona zenbait proposamen zehatz:
  - Euskal “Erasmus” proiektu baten garapena, euskal gazteek Euskal Herria ezagutu dezaten.
  - Osasunaren arloan elkarlanaren sakontzea osasun-erakunde baten bidez.
  - Euskalgintzak eta kulturagintzak osatzen dituzten espazio partekatuek areagotzea.
  - Euskal Herri mailako elkargo profesionalak bultzatzea.
  - Hezkuntza eta Lanbide Heziketa alorreko espazio partekatuek bultzatzea

Hezkuntza sistematik ekarpena egiteko:

- Pertsona askeak, autonomoak eta kritikoko hezitze helburuarekin, Hezkuntza-Itunak egin beharko litzateke tresnak eta baliabideak finkatzearekin batera gutxienez honako ezaugarriak izango lituzkeena:
  - Bizitzan zehar beharrezko diren kompetentziak garatu
  - Berdintasunaren paper zentrala
  - Aniztasunaren onarpena eta kudeaketa
  - Kritikotasuna sustatzea, hots, irizpide argiekin gaiak aztertze gaitasuna.
  - Parte-hartze kritikorako heziketa
  - Aniztasun sexualean, zein emakume eta gizonen arteko berdintasuna
  - Eleaniztasuna euskara ardatz izanik.
  - Osasun hezkuntza eta ohitura egokiak
  - Inguruarekiko zaintza eta errespetua
  - Partaidetzaren eta gatazkak konpontzeko gaitasuna
  - Bizitzan zeharreko ikasteko eta egokitze tresnak
- Testuinguru honetan goi ikasketei begira, beharrezkoa da pertsonen autonomia indartuko duten programak sustatzea, partaidetzaren eta gatazkak konpontzearen inguruan; eta hezkuntza erakunde baten kudeaketa nahiz zientzia ikerketaren jomuga gizarte eragileei eta interes lokalei lehentasunezko tokia ematea. Finean, gizarte transformaziorako ikasleek eragile aktiboak bihurtuz.

3.2. KOMUNIKABIDEAK

Ildo honen abiapuntua, Liburu Berdean agertutako diagnostiko partekatua eta egungo testuinguruak eskaintzen dituen aukera berri irakurketa izan da. Komunikabideen paperaz herriaren eta jendartearen ekoizpen gisa, honako ideiak azpimarratu daitezke:

JOERA EZKORRAK

- Euskal Herria ez da, gaur gaurkoz, komunikaziozko herria. Masa komunikazio egitura sendoenak, alde handiarekin, Espainia edo Frantzia mailakoak dira. Eta horri komunikazioaren globalizazioak ekarritako uholdea gehitu behar zaio. Euskal Herriko komunikabideei dagokienez, gutxi dira Euskal Herriko zazpi herrialdetara zabaltzen direnak edota Euskal Herria erreferente gisa dutenak; hortaz bertakoek islatzen duten irudia, orobat, zatiketa autonomikotik datorrena da, oso aukera gutxitan agertuz zazpi lurraldeetako errealitatea. Bestetik komunikabide hegemonikoetan birsortzen den errealitateak ez du benetan garena islatzen. Boterearen gainagerpena dago (izan politikoa, ekonomikoa, generokoa, kulturala, linguistikoa edo bestelakoa), eta jendartearen sektore askoren azpiagerpena. Merkatuaren gehiegizko presentzia du (publizitate zuzen eta zeharkakoaren bidez), eta kultur balio batzuen bazterketa, beste batzuen mesedetan. Hau da, Euskal Herria komunikabide gehientzat ez da errealitate bat; Estatu-espazioak informatzen gaitu eta gehien batzen gaituzten informazio eta kultur erreferenteak Euskal Herriatik kanpo daude.
- Nazioa ez da behin lortu eta betirako daukazun titulua. Egunero-egunero elikatu behar da; beste batzuek beren nazioa eta beren jendartea egunero elikatzen dituztelako. Eta komunikabideek berebiziko garrantzia dute hor.
- Aniztasuna ere hizpide dugularik, aniztasun informatibo falta sumatzen da Euskal Herrian. Prentsan, oso egunkari gutxiren eskutan dago irakurleriaren % 75-80 inguru, lurralde guztietan. Telebistan, Nafarroan dagoen telebista propio bakarrak ez du ia presentziarik, eta Ipar Euskal Herrian ez dago lurralde osorako kanalik. Aniztasun falta honi gehitu behar zaio hedabide nagusiak esku pribatueta daudela eta publikoen kasuen pribatizaziorako joera hartzen ari dira. Honen aurrean, herri ekimeneko medioak beharrezkoak lirateke.
- XXI. Mendean, oraindik ere, estatuak dira kohesio nazional, kultural eta hizkuntzazkoa jorratzen dutenak. Hortaz, kohesioaren bidean lagungarri diren tresna eta baliabideen falta oso nabaria da.
- Espazio digitalak aukerak dituen bezala, arriskuak ere baditu. Horietako bat kritikotasun ez izan daiteke. Espazio honek definitzen duen ezaugarrietako bat da bat-batekotasuna eta honek kritikotasun eza sortzen du. Honen aurrean, kritikotasuna sustatzen duten hedabideak inoiz baino beharrezkoago ditugu.
- Euskal Herrian ditugun hizkuntzek agenda komunikatibo ezberdinak sortzen dituzte. Honi aurre eginez, hizkuntza ezberdinek agenda desberdinak sortu beharrean, agenda bakarraren puzzlea osatzen lagundu behar dute. Honetan ere, badu pisu garrantzitsua euskararen presentzia urriak komunikabideetan (Nafarroaren kasuan are larriago suertatzen dena). Euskararen kohesio-generadore aukerak baliatu eta euskararen presentzia publikoa handitu behar da, batik bat, komunikabideen bitartez.

JOERA BAIKORRAK

- Komunikabideek ez dute errealitatea islatzen soilik: errealitatea eraiki ere egiten dute. Herri bat zer den eta zer ez den esaten dute, 'gure' eta 'beste' zer diren definitzen dute. Nazioaren eguneroko bizipen zuzena oso mugatua dute nazio kideek: beste nazio kide gutxi batzuekiko harremana, espazio fisiko gutxi batzuen esperientzia zuzena, eta abar. Alabaina bitartekotutako komunikazioaren bidez, pertsonak nazio osoa esperimentatzen du, nazio osoaren errepresentazioa du esperimentatzen: lurraldea irudikatzen duen eguraldi mapa, nazio horren ordezkari eta erakunde politikoen jarduna, gizarteko erreferenteen presentzia, edota jende soilak ordezkatzeko duen 'beste kidea'. Nazioak, neurri handi batean, komunikabideen bitartez bizi gaitu nazio kideok.

- Nazioa bezala, jendartea ere ekoizten dute komunikabideek. Haietan imajinatzen da komunitatea, bertan markatzen dira kanpoa eta barrua, araua eta bazterra, hegemonikoa eta subalternoa, ohikoa eta exotikoa. Alegia hor ere jokatzeko da komunitatearen izaeraren eta gaitasunen irudikapena. Zer garen, nortzuk garen eta ba ote garen. Horregatik da garrantzitsua, gaintontzeko eremu guztietan legez, hemen ere interseksionalitatearen kontzeptua aintzat hartzea: hau da gurutzatu adina elkartzen garen izate, identitate, praktika eta diskurtsoak harilkatzea, elkar jostea. Eta, beti, aliantzak indartzea eta menderakuntza mailak bereiztea.
- Azken urteetako aldaketa garrantzitsuek euskarri eta aztura berriak ekarri dituzte. Medio tradizionaleraino gain medio eta rol berriak sortu dira, eta denak dira landu beharrekoak herri eraikuntzaren ikuspegitik. Produktuen eskaintza, igorle-hartzaile harremana, kontsumo esperientzia eta bizimoduarekin txirikordatzeko modua bera aldatu dira. Iraultza handi bat suertatu da. Kontuan hartu behar da ere komunikazioa ez dela informazioaren arloa mugatzen soilik, berdin hartu behar dira errealtatearen eraikitzailetzat aisialdira zuzendutako zein fikziozko edukiak, jendartea horrela ere eraikitzen baita, mendeetan zehar kondairekin eraiki den moduan.
- Aipatu da Euskal Herria ez dela komunikaziozko herria, baina egoera hau ez da patua. Inguruan ditugun estatuak ondo asko arduratu dira beren komunikaziozko nazioa eta beren irudiko jendartea ekoizten; gurean, azken hamarkadetan tresna garrantzitsuak izan arren, egiteke geratu da zeregin hau. Saioak badira izan, gehienbat herri ekimenetik etorriak, gure kulturaren tradizioari jarraiki. Baina saio horiek ez dira nahikoak izan euskal komunikazio sistema propioa eta sendoa bat eraikitzeko. Hala ere, esperientzia haietatik ikasi eta martxan jartzeko aukerak daude.
- Komunikabideak lanabes ezinbestekoak dira egungo munduan gutxitutako hizkuntzen berreskurapen, sustapen eta normalizatorako. Euskara izanik gure lurraldearen kohesio elementu funtsezkoetakoa eta, halaber, gutxitua egonik, komunikabide sistema oso eta lehiakorra ezinbestekoa du etorkizunean bizitzeko.
- Ingurune digitalean (hauek tresnaz gain, espazio gisa ulertuta), hedabide klasikoetan ez bezala, herritarrek aurrez-aurre egoteko espazio partekatua dute: herri bereko biztanleek bertan aurkitu, ezagutu, elkar ikusi, edo hitz egin dezakete. Euskal Herriaren kasuan, distantzia geografiko zein banaketa administratiboak gaudituz, euskal herritarrek, euskal hiztunak, biltzeko espazio partekatua daukagu. Egunkariak, Telebista eta Irratiaren haria jarraituz, historian zehar lehen aldiz, zapi herrialdeetako eta Diasporako (zortzigarren lurraldea) herritarrok batzeko aukera daukagu. Finean, espazio digitalak aukera handiak eskaintzen ditu kohesio generadore bezala, komunitatea eratzeke: komunikazioa errazten du eta parte-hartzea bultzatzeko aukera paregabea eskaintzen du, denon eskura dagoen heinean. Gainera, potentzial izugarria du euskararen sustapenerako eta euskal kulturaren ikusgarritasunerako.

AGERTOKIAK

Eusko Ikaskuntzak garatutako gogoeta prozesu osoan zehar diagnosi partekatua osatuz joan da eta aditu, eragile zein herritarren kezka, nahi eta proposamenekin batera, hainbat agertoki azaldu dira. Hauen artean, honako hauek nabarmendu daitezke:

- **Euskal komunikazio sistema indartzeko aukera.** Eragile, norbanako zein erakundeen elkarlanaz, euskal komunikazio sistema indartzeko aukera ikusten da. Honekin batera, informazioaren kalitatean erreferente bihurtzeko aukerak ere ikusten dira.
- Komunikazio modu berriak baliatuz, **euskara komunikazio sistemaren zentralitatera eramateko aukera.**
- **Espazio digitalean euskal lurraldeak kokatzeko aukera.** Espazio digitala hutsik dagoen espazio dela kontuan izanda, euskal lurraldeak bertan kokatzeko aukera ezinhobea da.

AGENDA

Euskal komunikazio sistema indartzeko:

- Egungo komunikabideen fragmentazioa dela eta, sistema gisa jokatu beharra dago, eta horretarako politikak eta jarrerak diseinatu behar dira. Euskal Herri osoa bere baitan hartuko duen espazio bat eratzeko, dimentsio anitzak eduki beharko ditu sistema horrek: hizkuntza (euskara, gaztelania, frantsesa), maila (tokikoa, herrialdekoa, nazionala) medio mota (medio tradizionalak, medio berriak, zinema, publizitatea...), eta eragileak (herri ekimena, ekimen publikoa, ekimen pribatua).
- Premisa horretatik abiatuta, premiazkoa da Euskal Herrirako Komunikazio Plan Estrategiko bat adostu eta abian jartzea. Beste sektore batzuetan jadanik egin den bezala (industrian edo zientzian esaterako), komunikazioa arlo estrategikotzat definitu eta hurrengo urteetarako helburuak, ekintzak, baliabideak eta ebaluazioak ezarri behar dira. Plan horrek ahalik eta eragile gehien artean adostua behar du izan.
- Euskal Informazio Agentzia bat da komunikazio sistema indartu, espazioa propioa sendotu eta puntu mankomuna eragiteko bide garrantzitsuenetako bat.
- Azkenik, Euskal lurraldeen kohesioaren bidean, Euskal Herri mailako Telebistaren sorrera proposatzen da, hiru egitura administratiboen artekoa.

Euskara komunikazio sistemaren zentralitatera eramateko:

- Euskara izango da, etorkizunera begira, euskal komunikazio espazio propio eta mankomuna eraikitzeke euskarri nagusia. Horretarako ezinbestekoa da gure hizkuntza historikoa komunikazioaren zentralitatera eramatea, oraingo errealitatea ahaztu gabe baina gertatzen ari diren aldaketa soziolinguistikoak gogoan izanik.
- Jadanik euskaraz aritzen diren komunikabideak indartzeko politikak garatu behar dira, eta haien arteko elkarlana bultzatu.
- Oraindik euskara gutxi erabiltzen duten edota batere erabiltzen ez duten komunikabideak hizkuntzara erakartzeko politikak ezarri behar dira, arauketaren eta laguntzaren bitartez.
- Komunikazio politikak hezkuntza politikarekin adostu beharra dago, komunikabideen bitartez eskolak abiatutako euskalduntze politikari osagarritasuna eta jarraikortasuna emanez. Beti ere euskaldundu berriak euskaraz sozializatzen laguntzeko helburuarekin.

Espazio digitalak dakartzan aukerak probesteko:

- Euskal espazio komunikatiboaren sorkuntza edo indartzerako, sinergiak sortu behar dira komunikazioan dabilten eragile eta norbanakoen artean. Honetarako, espazio digitalerako think-tank baten sorrera proposatzen da, komunikazioan dabiltzaten eragileez osatua, bai eta erakunde publikoen inplikazioaz.
- Espazio digitalak parte-hartzerako aukerak ere zabaltzen ditu. Gurean, ordea, ez da erabiliegia momentuz, erakundeei beraz, erabaki politikoetan parte-hartze digitala bultzatzeko plana eskatzen zaie.
- Creative Commons-en erabileraren sustapena. Bakoitzak bere jakintza modu librean parteka dezan.

3.3. EUSKARAZ GARATU NAHI DUEN KOMUNITATEA

SARRERA

Hizkuntza gorako bidea egiten ari den arren eta aurrerapauso handiak eman diren arren, Unescoren Arriskuan dauden Munduko Hizkuntzen Atlas-ak dio euskara egoera zaurgarrian dagoela oraindik ere, eta hizkuntzaren aldeko ekimena indartu eta hobetu beharra dago.

Munduan ez dago hizkuntza gutxituak biziberritzeko joera orokorrik, gehienak daude biziraupen ahaleginetan murgilduta. Aldiz, euskararen biziberritze prozesua harago doa eta hazkunde nabarmenak lortu ditu. Horregatik, esparru honetan hobetsi da begirada jartzea biziberritze prozesuan eta bere eragileetan, munduko joeretan eta haien baitan nola jokatu antzematean baino.

Era berean, euskararen biziberritze prozesuari begira jarrita, euskararen egoera aztertu baino euskaraz garatu nahi duen komunitateak dituen kapital eta aktiboetan jarri da fokua. Proiektuaren helburu nagusia da datozen hamarkadetarako euskalgintzaren aro berria konfiguratzeko laguntzea; eta horretarako:

- marko interpretatibo berria lantzea, euskaraz garatu nahi duen komunitatearen kapitalen analisisian oinarrituta
- komunitatearen kapitaletatik abiatuta, etorkizunerako amestutako eszenarioen konstelazioa irudikatzea
- desiratutako eszenarioen konstelaziora iristeko bide-orriaren arkitektura lantzea, ezagutza eta praktika mailako ekarpen antizak jasoz.

Analisia ondoko indar-idea nagusi hauetan oinarritzen da:

- Konplexutasuna. Egungo gizartea errealitate sistemikoa eta konplexua da.
- Polizentrismoa. Gizarte indarrak antizak dira, polizentrikoak
- Sinkronizazioa. Polizentrismoaren konplexutasunean, bateratasun uniformeak baino heterogeneidatuen sinkronizazioak har dezake balioa.
- Komunitatea. Fokua ez da euskararen egoeran jartzen, euskaraz garatu nahi duen komunitatean baizik, bere egungo baliabideetan eta etorkizuneko proiektioetan

Proiektuaren eredu metodologikoa Arakatzeko prezioaren ikuspegiaren oinarritutako eraldaketa-hausnarketan fokalizatu da. Sistemaren muin positiboan zentratzen den arakatzeko eta eraikitze prozesu kolaboratzailea, dauden indarrak prezioz eta balioan jarritu.

JOERA EZKORRAK

Nazioarteko joeren arabera baino, euskararen etorkizuna eraikitzen ari da biziberritze prozesu endogeno baten gainean. Prozesuaren hasiera duela 50 urte inguru kokatzen da, euskara batua, ikastolak eta gau eskolak 60ko hamarkadan sortu bai ziren. Denbora honetan lorpen handiak izan dira, baina higadurak ere nabari dira: euskararen erabilera ez da ezagutzaren erritmoan hazten, arnaguneetan galerak ere agertu dira, gizarteko euskalgintza eraginkortasuna galtzen ari da prekaritatearen eta berrikuntza ezaren ondorioz... Egoera honi krisi aktiboa deitu izan zaio: krisian dago prozesua, orain artekoak bere horretan ez duelako balio iraganeko erritmoak lortzeko; haatik, eragileak oso aktibo daude berrikuntza palanken bila. Bigarren arazoa politikoa da: 80ko hamarkadan, Espainiako trantsizioaren aurrean euskal politikan arrakala sakona sortu zen, erakunde berrien aldeko apustua egin zutenen eta erakunde horiek borrokatzea hobetsi zutenen artean. Arrakala honek erakundeak vs. herri mugimendua konfrontazio nabarmena eragin du euskararen biziberritze prozesuan, energia asko zurrupatuz prozesuari berari.

JOERA BAIKORRAK

2010eko hamarkadan 'aro politikoa' deitu izan denak distentsioa eragin du euskal gizartearen eta inflexioa ekarri du euskararen gizarte erakunde eta herri erakundearen arteko harremanera. Inflexioaren adierazle dira, esaterako, 2017ko Korrikan bi aldeetako ordezkari guztiak kilometro bat elkarri eskua emanda egin izana Hendaia eta Behobia arteko zubi gainean; edota Euskaraldia ekimena, lankidetzako publiko-sozialaren emaitza itzaropentsua; edo, zergatik ez, e5 dinamika honen baitan oso agerikoak izan diren enpatia eta bateratasuna partaide guztien artean, iraganeko konfrontazioaren orde. Euskalgintza berria sortzen ari da, enpatikoa eta lankidetzazkoa.

Bestalde, Nafarroan aldaketa politikoa gertatu da azken gobernuan eta Ipar Euskal Herrian hiru lurralde historikoak biltzen dituen Euskal Elkargoa sortu da. Ondorioz, aspaldiko mendeetan lehen aldiz Euskal Herri osoa hartzen duten erakunde publikoetan badaude hizkuntza politika aktiboak euskararen alde; are gehiago, hiru administrazio nagusiak badute lankidetzako marko bat politika horiek elkarri begira jartzeko, osagarritasunen eta interes komunen bila. Tokian tokiko egoera errespetatuko lukeen hizkuntza politika eta estrategia bateratua finkatzeko oinarria izan daiteke. Bestela esanda, euskararen herria eraikitzen hasteko aukera dago.

AGERTOKIAK

Sei kapital identifikatu dira eta bakoitzean honela irudikatu da etorkizuna 2040an:

. Giza kapitala

Egungo joeretan nagusi da euskararen aldeko jarrera baikorra; gero eta gehiago dira euskara ikasten, ezagutzen eta ulertzen duten herritarrak; badao euskaltzale multzo indartsua eta nabaria da herri ekimenean antolatzeke ahalmena.

Oinarri horren gainean irudikatu da gizartearen zati handi bat euskaldun aktibo, koherente eta ahaldunduz osatua egotea, sare formal zein informaletan asertibitatez eta enpatiaz euskaraz hitz egingo duena; halaber, erdaldunen artean gehiengo aliatua izatea eta, euskara jakin ez arren, euskarari eta euskaraz bizi nahi duten herritarrei babesa ematea.

. Kapital soziala

Irudikatu dugu hizkuntza arauak, erreferentziak eta marko erakargarriak baliatuta, euskarak erakunde publiko zein pribatuetan presentzia handia irabaztea eta hizkuntza hautua benetako aukera bihurtzea; baita, euskalgintza sendoa eta eraginkorra eraikitzea, eta hiztun ahaldunduak kokatzea dinamika sozialen erdigunean eta boterearen erabakiguneetan; azkenik, euskararen komunitateari gizarte babesa handitzea, normaltasunez garatzeko ekosistema egokiza izan dezan.

. Kapital kulturala

Eszenario desiragarria litzateke uniformizazio joerei aurre eginda, euskarak eskaintzen duen singularitasuna gizartearen hedatzea,aldi berean kultura eta hizkuntza aniztasunaren joko zelaian kohesiorako tresna bihurtuta; euskal sortzaileak eta hartzaileak aktibo egotea, kontsumo txiki eta masiboetan euskarazkoek tokia izan dezaten; eta kulturaren transmisioan baliabideak erabiltzea euskarazko edukiek lehentasunezko tokia har dezaten.

. Azpiegitura kapitala

Irudikatu dugu 2040an administrazio publikoak osorik prestatuta egotea euskal hiztunaren eskubideak bermatzeko eta biziberritze prozesuaren motorra izateko, gizarkeko erakundeekin lankidetzan; baita euskarazko komunikabideen sistema garatuta egotea, hau ere lankidetzan publiko-sozialean oinarrituta; ingurune digitalean estrategia bateratuz jokatzeko, euskararentzat dauden aukerak baliatzeko, eta ezagutza kudeatzea gizarkean euskarazko ekimenek eragin ahalmen handia izan dezaten.

. Kapital ekonomikoa

Datozen bi hamarkadetan, behar genuke euskarak lan hizkuntzaren funtzioa bereganatzea, eskolak egindako ekarpena garatu dadin gazteen ibilbide profesionalean; baita euskararen industria lehenetsuen artean kokatzea, biziberritze prozesuari dagokionean abanguardian gauden aldetik; eta, oro har, baliabide nahiko eta modu egonkorrean esleitzea euskararentzat, justiziakoa izateaz gain, euskararen komunitateak gizarkean duen pisu erlatiboa handitzeko.

. Kapital politikoa

Akordio egokietan oinarrituta, irudikatu dugu euskarak 2040an legezko estatus nahikoa izatea, eskubide urraketarik egon ez dadin bere hiztunentzat; baita ere lankidetzan egituratuta egotea euskararen erakunde publikoen eta sozialen artean, eta baita lurralde guztien artean; azkenik, euskararen komunitateak dagokion tokia eta ardura hartzea munduko hizkuntza gutxituen eta txikien artean.

AGENDA

Liburu Zurian jasoko diren proposamenen artean hauek dira ideia nagusienak:

GIZA Kapitala handitzeko aktiboak eta ekinbideak

aktiboa	ekinbidea
Hizkuntza ezagutza	Ulermen unibertsala: ezagutza hedatzeko bidean, hiztunen arteko hizkuntza gatazkak gainditze aldera eta elkarbizitza linguistikoaren berme gisa, ulermen unibertsala lortzeko estrategia ezartzea, hizkuntza libreki hautatzea posible izan dadin berdintasun baldintzetan.
Hizkuntza gaitasuna	Hizkuntza gaitasuna: alde batetik, biziberritze prozesua elikatzeke hezkuntza sistema eraldatzea, hizkuntza nahikotasuna berma dezan; eta, bestetik, euskalduntze sistema herritar guztien eskura jartzea, doan eta malgu. Bi ildo hauetan lortu beharrekoa da hiztun funtzionala, euskaraz gutxienez gaztelaniaz edo frantsesez bezain ondo moldatuko dena.
Portaera aktiboak	Aktibazioa eta jarrerak: euskara hedatzearekin batera hizkuntzaren balioen kontzientzia garatzea, hiztunaren atxikimendua eta jarrera aktiboa eragiteko.

Kapital SOZIALA handitzeko aktiboak eta ekinbideak

aktiboa	ekinbidea
Araukak	Hizkuntza eskubideak eta arauak: gizartearen euskararen duen presentzia areagotzeko eta hizkuntza berdintasuna bermatzeko, hizkuntza eskubideak jartzea beste eskubide sozialen pare, legedian eta esparru guztietako arauetan txertatuta. Bide horretan, aintzat hartzekoa da 2016an Donostian sinatutako Hizkuntza Eskubideen Protokoloa.
Euskalgintza	Euskalgintza: euskararen komunitatearen autoeratu den euskalgintza biziberritzea, eraldatzea eta indartzea, baliabide eta funtzio egokiak esleituta, eta modu eraginkorrean koordinatuta, esparru estrategikoetan eragin-ahalmena izan dezan, euskararen mesedetan.
Aliantzak	Aliantzak: euskara biziberritzeko dinamika gizartearen bizkarrezurra diren beste hainbat dinamika sozio-ekonomiko eta kulturelekin uztartzea, elkar indartzeko.
Atxikimendua	Gizarte babes: euskararekiko atxikimendua gizartearen ere elikatzea eta garatzea, horretarako behar diren mezuak eta ezagutza hedatu

KULTURA Kapitala handitzeko aktiboak eta ekinbideak

aktiboa	ekinbidea
Identitatea	Euskal identitatea, euskaraz: gizartearen esparru guztietan euskarazko ereduak hedatuko dituen proposamen multimodala lantzea, kanal guztietan, erregistro formalak eta informalak erabilia.
Sorkuntza	Sorkuntza eta kontsumoa: euskal edukien sorkuntza eta kontsumoa sustatzeko, sortzaileen auto-antolaketa eta babes publikoa areagotzea, eta masa kontsumoko produktuen artean euskarazkoei toki egitea.
Ezagutza	Ezagutzaren kudeaketa: kulturaren transmisioa gero eta gehiago egiten denez Internet bidez, euskarazko edo euskararen inguruko edukia sistematikoki jasotzea, gordetzea eta modurik erabilgarrienean eskaintzea, Euskal Liburutegi Nazionalak litzuzkeen funtzioen baitan.

AZPIEGITURA Kapitala handitzeko aktiboak eta ekinbideak

aktiboa	ekinbidea
Plangintza	Administrazioa eta zerbitzuak euskalduntzeko plangintza: epe luzeko plangintza adostea eragile publiko eta sozialen artean, administrazioak, irakaskuntza eta zerbitzuak euskalduntzeko, euskal hiztunaren hautua eroso bihur dadin eta bere eskubideak bermatu daitezten.
Komunikabideak	Komunikabideen sistema: euskarazko komunikabideen garapena bermatuko eta gidatuko duen lankidetzaren publiko-soziala eraikitzea, komunikabideok sistema gisa funtzionatuz euskararentzat hegemonia esparruak irabaz ditzaten.
Ezagutza	Soziolinguistikaren ezagutza: euskararen biziberritze prozesuaren gaineko ikerketa sistematikoa eta praktikari lotua egituratzea soziolinguistika zentru batean, jakinduria gune guztien sarea osatuta eta ekintzarekin uztartuta.
Ingurune digitala	Euskararen estrategia digitala: euskara erdigunean kokatuko duen estrategia digital berritzailea indarrean jartzea, gidaritza bateratua eta teknologia garapena modu eraginkorrean antolatuta.

Kapital EKONOMIKOA handitzeko aktiboak eta ekinbideak

aktiboa	ekinbidea
Lan hizkuntza	Euskara lan hizkuntza, bereziki gazteentzat: arauak, diskurtsoak eta bultzadak metatzea enpresa nagusietan hizkuntza eskakizunak sistematikoki ezarri daitezten lanpostuak betetzeko, eta euskarazko lan zirkuituak sortzeko.
Industria	Euskararen industria: hizkuntzaren industria artikulatzea eta bideratzea ekonomia esparruetan gero eta eragin handiagoa izatera, euskararen sektore politiko-ekonomikoak pisua izan dezan estrategia eta erabaki nagusietan.
Baliabideak	Baliabideak euskararentzat: lankidetzaren publiko-soziala eta arauen eragina areagotzeko estrategiak baliabidez ondo hornitzea, prekarietatea gainditzeko eta lehiakortasuna areagotzeko.

Kapital POLITIKOA handitzeko aktiboak eta ekinbideak

aktiboa	ekinbidea
Legedia	Euskara eta legea: errealitate soziolinguistiko ezberdinek eskatzen duten malgutasuna aintzat hartuta, legearen eragin-ahalmena erabiltzea euskara beharrezkoa izan dadin gero eta esparru gehiagotan, ulermen mailatik hasita.
Lankidetzak	Hizkuntza lankidetzak publiko-soziala eta lurraldeen artekoak: euskararen lurralde guztietako erakunde publikoek eta gizarte-erakundeek elkar hartuta jardutea hizkuntza politikak eta estrategiak bateratzen eta betearazten, lankidetzari lehentasuna emanda.
Kooperazioak	Hizkuntza elkartasuna: nazioarteko harreman sarea osatzea eta garatzea munduko hizkuntza gutxitu eta txikiekin, interes komunen alde elkarrekin lan egiteko eta batura horri esker eragin-ahalmena irabazteko.

4. LURRALDE DINAMIKAK: ATOMIZAZIOTIK LANKIDETZARA, IRAUNKORTASUNAREN BIDEAN

Lurraldea aztergai hartuta, Liburu Zuria osatzeko burutu ditugun parte hartze ariketek hiru eratako auziak azaleratu dituzte, hala nola, (1) lurralde arteko lankidetzari dagozkionak, (2) ondare naturalaren zainza eta lurralde antolamenduari dagozkionak, eta (3) lurraldearen gainean egin beharreko estrategia ekonomikoari dagozkionak (zertan jarri lehentasuna, non kokatu eraginkorrek izateko, nola berriro jarduera ekonomikoak ondare naturalari ez erasateko...). Aipa ditzagun lehenik joerak:

JOERA EZKORRAK:

- Eremu metropolitarrak gero eta zabalagoak dira, landa eremuak, berriz, gero eta ahulagoak eta mendialdearen periferizazioa erabatekoa. Fenomeno kate luzea dator joera honetatik. Metropolizazioak baliabide kontzentrazio handiak ditu, segregazio gradu altuak eta kohesio sozialean erasaten du. Landa gunea husteak, berriz, herri txiki zein bailarek aurre egiteko behar duten masa kritikoren ahultzea dakar.
- Indarrean dagoen eredu ekonomikoak eraginkortasun ekonomiko handia bilatzen du, lurralde mailan oso kontzentratua da eta kualifikazio handiko enplegu kopuru mugatua sortzen du. Honekin batera lurraldearen luze zabalean ekonomia indartuko duen eredu bat, enplegua sortuko duena, tokian tokiko indarguneak bultzatuko dituena.
- Lurraldea desorekatzen duten prozesuen artean ondare naturala erasaten duen artifizializazioa dago. Azken hamarkadetakoa artifizializazio maila oso handia izan da, horrez gain, joera sozial eta ekonomiko kaltegarriak ez dira murriztu.

- Lurralde erresilienteak lankidetzan eta osagarritasunean garatu behar badu, gurean kultura administratiboa eta organizazio sozioekonomiko eta soziokultural gehienek lankidetzan maila oso apalak dituzte auzoko euskal lurraldeekin. Atomizazioaren erdian erakundetze komunaren aldeko dinamikak ahulak dira.
- Identitate komuna ahultzen ari da, ez baitira existitzen Euskal Herri mailako sare sektorial sendoak.
- Munduan Euskal Lurraldeek duten ikusgaitasuna mugatua da, atzerritarrek euskal lurraldeen, euskal herriaren identitate berezitua nekez ikusten dute.

JOERAK BAIKORRAK:

- Lurraldea izan da ardatza euskal komunitatearen kohesiorako, historian zehar eta lurralde ardatz historikoak mantendu dira arlo guztietan. Gaur egun erakundetze maila jakin bat lortu da euskal lurralde osoan eta lankidetzan material eta funtzionala modu sinergikoan burutzeko aukera badago.
- Euskal herritargoan iraunkortasunarekiko kezka nabaria da, esan daiteke iraunkortasunaren bidean pausoak ematen hasteko adostasun gradua handia dela. Xede hau bat dator herri txiki eta bailarak gordetzeko xedearekin, bai eta baserritar eta laborarien jarduera balioan jartzearekin ere.
- Ekonomiari eragiten dioten ekosistema indartsuak ditugu hainbat eskualdetan eta hainbat sektoretan. Enpresa berritzaileak, formazio sare indartsua, berrikuntzara emandako organizazioak, eta abar. Euskal ekonomiak indartzen eta dibertsifikatzen jarraitzeko oinarri egokia du bere geografian hainbat puntutan.
- Lurralde egitura polinuklearra dugu, lurraldea orekatzen laguntzen duena. Euskal gizartea hiriburu eta eskualde buruen inguruan egituratutako komunitate lokaletan gorpuztu izan da. Gaur gaurko Euskal Herria identitate handiko lurraldeek osatzen dute; **kapital sozial** garrantzitsuz osatuak, eta **ekinzailetzara**, **autoeraketara** eta **lankidetzara** emanak.
- Horri esker, behetik gora ekiteko joera indartsua dugu. Iraganean ikusi dugu euskararen biziberritzearekin edo krisi industrialak gainditzearekin, berrikiago ikusten ari gara Ipar EHRako agenda eta instituzionalizazio propio bat garatzearekin.
- Bertako instituzioek konfiantza maila handia jasotzen dute herritarrek osatutako sare horietatik. **Bertako instituzioek eta bere eskumenen defentsak**, zein bertan erabakitzeko eskubideak, gehiengoak biltzen dituzte. Formulazio aukera bat baino gehiago dago mahai gainean.
- Begi onez ikusten gaituzte munduan: euskal markak salmenta ona du. Zenbait esparruetan eredugarritzat jotzen gaituzte. Euskal Komunitate globala berrakibatzen ari den aldetik, munduan geu garen moduan agertzeko parada egokia dator.

AGERTOKIAK

- Lurralde oreka bilatzen duten ekimen estrategikoak abian jartzea. Ikuspuntu honek landa gunea identifikatu eta funtzio aitortuak ematea eskatzen du, ondoren eremu urbano eta metropolizatuekin osagarritasunean jardun dadin. Jorratu beharreko arloak bat baino gehiago dira. Besteak beste, udalerrri txikiak biztanleria, ekonomia edo ongizatea indartzen lagunduko duten planak abian jartzea (inguru menditsuenetan batez ere). Lehen sektoreak protagonismo berezia izan beharko du horretan. Udalerrri txikiak bezala, eremu urbano eta metropolizatuetan ongizatea bermatu eta oreka segregazioak gainditzeko egitasmoak beharko dira.

- Iraunkortasun paradigma berriak indarrean sartuko dira baldin eta ondare hori gorde eta belaunaldi berrien esku jartzera iritsi nahi badugu, baina horrek egungo joerak aldatzea eskatzen du, besteak beste, inguru naturalaren artifizializazioan edo atmosfera kutsatzen duten jardueretan. Esandakoaz gain, lurraldean eragiten duten hainbat portaera berbideratu beharko dugu.
- Lurraldea biziberritzeak egitasmo ekonomiko dibertsifikatua, osagarria eta eraginkorra eskatzen du. Hau da, eraginkortasun handieneko jarduerak ekosistema egokiak behar dituzten bezala, enplegu gehien eragiten duten sektoreek, onura soziala dakarten egitasmoek edo tokian tokiko indarguneak balioan jartzeko ekimenek sustapen berezia beharko dute lurraldea bere luze zabalean indartzeko.
- Euskal lurraldeen eta euskal komunitatearen iruditegi komuna landu eta banatzen gaituenean baino batzen gaituen elementuetan oinarritzeko aukera. Edozein giza talde kohesionatzeko komunitate sentimendua sustatzea ezinbestekoa da. Hala, identitate sentimendu desberdinak ulertu, azaleratu eta bideratuko dituen iruditegi komuna eztabaidatu eta eraikitzea proposatzen da, Euskal komunitate globalaz gain, etorkinak eta haien seme-alabak barneratuko dituen.
- Euskal lurraldeen arteko kohesioa eta elkarkidetzari dagokion zoru komuna sozialki, ekonomikoki eta politikoki eraiki beharko litzateke, euskal lurraldeetako aniztasuna aberastasun bezala barneratuz. Euskal lurraldeak kohesionatzeko, guztion bizitza duina garatzeko oinarritzeko baldintzak partekatuko dituen herritargo ahaldundua ezinbestekoa da. Hau da, funtsean, euskal herritartasuna sendotzeko aukera aintzat hartzea.
- Euskal Herri mailako egitura partekatua eraikitzeko aukera; horrenbestez, elkarkidetzaren gakoa den Euskal lurraldeen arteko lankidetzeta eta kohesioa sustatzeko egitura partekatua bultzatzea garrantzitsua da. Egitura hauek arlo eta jendarte eremu desberdinetan sustatu beharko liratekela pentsatzen da. Bai eta erakunde publikoen esparruan ere. Lankidetzeta eta osagarritasunak Euskal Herria garapen sozial handiko lurralde erresiliente izatera eraman dezakete, eta gaur egungo atomizazio artifiziala gaunditzera, Europako Batasunak daraman erregionalizazio bideak aukera interesgarriak eskainiko ditu, baldin eta bide horretan jarriko gaituzten adostasunak eraikitzeko gai bagara.

AGENDA

Geure buruari galdetzen diogu, ordea, zein da lurralde estrategia eraginkorrena? Agenda betea dugu aurrean:

Lurralde oreka gauzatzeko bidean jartze aldera

- Landa gunea identifikatu eta funtzio aitortuak emango dizkion ekimen instituzionala abian jarri, Landa ingurunearen estatutua zehaztu.
- Udalerrri txikiak biztanleria, ekonomia edo ongizatea indartzen lagunduko duten planak abian jartzea.
- Metropolizazioak eragindako lurralde segregazioak aitortzen dituen ekimen instituzionala abiatu.
- Lehen sektorea indartzeko balio izan dezakeen ekintza ildo estrategikoa abian jartzea eskualdez eskualde (herritarren elikadura kulturalan eragin, landa lurrak gorde, ekoizpena handitu, bertako produktuen merkaturatzea indartu...).
- Tokian tokiko egitasmoak sustatzea, bertako kapital sozialean eta adostasun sendoetan oinarrituz, beti ere erabakitakoa errespetatuz (subsidiaritatea).

Iraunkortasun paradigma berria indarrean jartze aldera

- Landa lurra artifizializazioetatik legez babestea (ondare naturala gordetzea, elikagaiz autohornitzeko oinarria baita), inguru urbanoetatik hurbil daudenak batez ere.
- Ingurua kaltetzen duten jarduerak ahalik eta gehien murriztea eta ordeko praktikak indarrean jarri. Adostasun soziala eraiki eta ordenamendu juridikoan txertatu.
- Etorkezuneko Euskal Herriaren irudi konpartitua eraiki ezaugarri hauek balioan jarriaz: ondare naturala eta landa gune dinamikoa, trantsizioa helburu duten iraunkortasun paradigmak; jarduera ekonomiko aurreratuak eta erresilienteak lurralde osoan.
- Zirkuitu laburra duten salgaien kontsumoa sustatzea, bertako elikagaiena batez ere. Besteak beste, eskualdeetako elikadura kontseiluak sortu, bai eta elikaduraren behategia ere.

Lurraldea luze-zabalean indartuko duen egitasmo ekonomikoa garatze aldera

- Espezializazio inteligenteko estrategiatik kanpo geratu diren sektoreen azterketa egin eta hauen balizko onurak zehaztu.
- Landa eremuetan jarduera endogenoak sustatzeko egitasmo komunitarioei eta tokiko sektore ekonomikoiei zuzendutako programak indarrean jarri.
- Xede soziala duten jarduerak eta enpresa moldeak sustatu, besteak beste, zaugarritasun handiko sektoreei zuzendutako arloetan.
- Gune metropolizatueta, segregazio egoera larriena duten zonaldeak biziberritu eta indartzeko egitasmoak abian jarri.

Euskal komunitatearen iruditegi eta osagai komunak sendotze aldera:

- Euskararen eta kulturaren balio kohesionatzaileak ekarriko lituzkeen abantailak irudikatu eta zabaltzeko proposamena. Hizkuntz politikari, eta bereziki euskalduntze prozesuari, garrantzia eman elementu kohesionatzaile gisa.
- Euskal hezkuntza-sistema, sare profesionalak eta enpresarialak ein komunitate zientifikoa artikulatzeko aukera lantzen hastea.
- Euskal lurraldeen mapa mentala indartzeko tresnen inguruan deliberazio publikoa abian jarri: euskal markatik (barnera/kanpora begira), gure historiaren ezagutzara edo euskal sistema komunikatibora.

Euskal herritartasun komuna bultzatze aldera:

- Prozesu deliberatibo eta demokratikoen bidez, behetik gorako dinamikak sustatuz euskal herritarren bizitza duina bermatuko duten zutabe edo estandar komunak ezarri, “euskal ongizate sistema” lurralde guztietan partekatze.
- Euskal lurralde guztietako jendarte kohesioan laguntzen duten politika publikoak martxan jartzeko proposamenak landu, lurraldeen arteko oreka soziala, ekonomikoa eta politikoa lortzeko.
- Europan dauden gobernantza demokratikoko egiturak erabili eta balioetsi herritartasun komunera begira: batik bat, Europar Batasuneko lankidetzara eta integrazio tresnak.

Kultura politiko eta demokratiko komun berria sustatze aldera:

- Jasandako gatazka egoeratik eta bizipenetatik ikaspenak balioetsi. Gatazka gainditzeko sortutako tresna eta ekimenak –Ipar Euskal Herriko eta hegoaldeko jendarte ekimenak uztartu dituztenak–, ezagutarazi eta “euskal balio sistema” sendotzeko erabili.
- Euskal lurraldeen kohesioa eta elkarkidetzan sakontzea jomuga izango duen prozesu eratzaille parte hartzailea abian jartzea.
- Euskal lurraldeen arteko esperientzia elkartrukeak ahalbideratu ekimen zehatzen bitartez: eragile sozio-ekonomiko, kultural eta lokalen artean, bereziki.

Euskal Lurraldeen egituratze partekatua bideratze aldera:

- Elkar ezagutzarako eta lankidetzarako estrategia bati lotutako Euskal lurraldeen kohesioa sendotzeko tresnen, eskumenen eta “baliabideen mapa” irudikatu.
- Euskal erakundeen eskumen partekatzeari, ardatzen trinkotzeari eta egituratze partekatua eraginkorrari buruzko gogoeta lan-ildoak abiatu euskal erakundeetan.
- Finantza tresna propioak eratu euskal lurraldeen arteko kohesioa sendotzeari begira. Ildo b
- Eusko Ikaskuntzari eginkizun berezia esleitu euskal lurraldeen kohesioa eta elkarkidetzari buruzko eztabaidan, erakunde aholku emailea eta eztabaida sozialaren kudeatzaile gisa.

5. ONGIZATE EREDUA: BIZITZA ZAINDU, ABERASTASUNA SORTU ETA BANATU

5.1. SARRERA

Gogoeta-prozesu honen abiapuntua izandako Liburu Berdeak, honako hau dio: “... mundu planetario, globalizatu, estatu propiorik gabeko eta zenbait administrazioen mendeko dagoen herri honek, proiektu komun bat behar du, are gutxienekoa bada ere, edo, bestela, gizarte planetarioan desagertuko gara”. Egingako gogoeta-prozesuak ondorio nagusi bat du, kapitulu honen ardatza den ideia: gizarte inklusioaren alde egitea eta herritar guztien bizi-kalitatea proiektu komun horren oinarria izan daiteke, alegia. Beste herri txiki batzuetan bezala –Eskoziak, Quebec, Finlandia... –, gizarte-babeseko eredu zabal, eraginkor eta jasangarri bat garatzea herri-proiektu moduan uler daiteke Euskal Herrian, barne-kohesioa eta -antolaketa tresna moduan.

Gizarte, komunitate horrek pertsona guztien bizitza eta duintasuna zaindu behar ditu, bai eta belaunaldien arteko loturak ere; gizarte horretan, belaunaldiarteko elkartasunak aukerak eman behar dizkie gazteei, biztanle adintsuen jakinduria gutxietsi gabe, eta hurrengo belaunaldiei kapital kultural, natural, ekonomiko eta soziala uzten ahalegindu behar du.

Herri-proiektu hori lortzeko, funtsezkotzat jotzen da aitortzea euskal enpresek eta produkzio-egiturak enpleguaren eta aberastasunaren sorreran egindako ekarpena. Noranzko bikoia da produkzio-ereduaren eta gizarte-ongizatearen arteko erlazioa. Ez dago gizarte-ongizaterik produkzio-eredu sendorik gabe, baina alderantzizkoa ere gertatzen da: babes sozialeko sistemek, ondo diseinatuta daudenean, jarduera ekonomikoa sustatzen duen itzulera ekonomiko bat sortzen dute.

Testu honen oinarrian dagoen funtsezko beste premisa bat da kalitateko enplegua inklusiorako lehenetsutako mekanismotzat hartzea, bai eta aberastasunaren oinarritzko banaketa egiteko mekanismoak lehenetsia ere.

5.2. DIAGNOSTIKOA

Prozesuan zehar, euskal ekonomia eta gizartearen indarguneak identifikatu dira.

- **Moldagarritasuna, berritzeko ahalmena eta ekiteko bokazioa.**

Euskal ekonomiaren indarguneak eta ezaugarri bereizgarriak dira, batez ere, ingurune aldakorera egokitzeko gaitasuna eta pertsonak ekiteko eta eraldatzeko duten ahalmena, pertsonak baitira enpresa-proiektuak sustatu eta mantentzen dituztenak.

- **Etekin hertsiki ekonomikoa lortzea gainditzen duten balioetan oinarritutako erakunde-jardunbideak.**

Lankidetzajardunbideak ardatz dituzten edo bokazio sozial argiko proiektu ekonomikoak eta hirugarren sektorekoak sustatu dituzten balio jakin batzuk egotea ez da bakarrik esperientzia arrakastatsu zehatz batzuen ezaugarri berezia, bai eta ekimen eta proiektu askoren ezaugarri komun esplizitu edo inplizitu bat ere. Guzti-guztiek lagundu dute euskal lurraldeen orain arteko garapen sozioekonomikoan, eta hazkunde ekonomikoa zentzuzki orekatua izaten.

- **Lanbide-heziketako sistema aurreratua, heziketari buruzko ikuspegi oso baten testuinguruan, pertsonen bizialdi osoan zeharreko prozesu dinamikoa eta etengabe moduan.**

Heziketa funtsezko elementua da lan-merkatuko polarizazio- eta prekariotze-tentsioen aurrean. Alderdi horrek oso adostasun-maila handia biltzen du pertsonen, eragileen eta erakundearen artean, eta egungo sistemak berrikusi eta perfektionatu behar direlako beharra sortzen du, zeina, era berean, gehienek bere egiten baitute. Hala ere, kontuan hartu beharreko egiazko indargunea da gure lanbide-heziketako sistemaren kalitatea, bai eta ekimen arau-emaile batzuk izatea ere, ekimenok ikuspegi oso eta bizialdi osoan zeharreko batetik erreparatzen baitiote prestakuntza-prozesuari.

- **Produktzio-egitura finkatua eta askotariko esperientziak, enpresa-kultura sendoa eta egin beharreko eraldaketei aurre egiteko ahalmena duena**

Ziur asko, euskal lurraldeen indargune nagusietako bat da produktzio-egitura sendoa dela, eta, gure inguruko beste herrialde eta eskualde batzuekin alderatuta, aberastasun- eta berdintasun-maila handiak sortzeko gai dela. Egia da horri dagokionez oso handiak direla eskualdeen eta lurraldeen arteko aldeak –egoera ez da bera Lapurdiko kostaldean, Debagoienean, Nafarroako Erriberan, Ezkerraldean edo Arabako Lautadan–, baina, oro har, esan daiteke Euskal Herriko produktzio-egitura lehiakorra dela, nahiko ongi txertatuta dagoela ekonomia globalizatuan, eta, bateko, beste produktzio-eredu batzuek baino desparekotasun eta pobrezia txikiagoa sortzen duela, eta, besteko, politika sozialak finantzatzea ahalbidetzen duela.

Bereziki, euskal errealitatean, gainera, zenbait egitura juridikok eusten diote batera produktio-jarduerari, eta, horren laguntzari esker, oso esperientzia garrantzitsuak sortu eta finkatu dira lan kooperatiboaren eta ekonomia sozialaren esparruan, eta, era berean, irabazi-asmorik gabeko ekimenen sare zabal bat eratu da, aktibo gehigarria ere badena.

- **Herritarren babes zabala ongizate-estatuari, nahiz eta anibalentea ere izan.**

Esan daiteke euskal herritarrek babes sozialeko eredu balioesten dutela, eta ez daudela eskubide sozialetan murrizketak edo atzera egitearen alde. Gai honetan aditu direnek, ordea, adierazten digute euskal gizarteak jarrera anibalentea duela arlo honetan: alde batetik, herritarrek ongizate-estatuaren aldeko sutsu moduan agertzen dira, baina, bestetik, uste dute makineria erraldoi eta erabilgaitza bihurtu dela.

- **Euskal Herriko lurralde askotan, arkitektura instituzionalak gutxi-asko ahalbidetzen du zerga-politika propioak zehaztea, garatzeko eta baliabideak banatzeko eredu orekatuago eta zuzenagoetarantz bideratuta.**

Zerga-autonomian edo -burujabetzan izan beharko edo nahiko litzatekeen mailari buruzko desadostasun ideologiko eta kontzeptualetatik harago, EAEn eta Nafarroan kontzertu ekonomikoa Estatuarekin harremana izateko bide moduan eta bitarteko publikoak eskuratu, banatu eta esleitzeko finkatu izana ezin uko eginezko tresna da politika propioak egiteko eta mantentzeko.

- **Legegintza-esparru sendoa arlo sozialean.**

Era berean, nabarmendu behar da –erakundeetan, antolaketan eta arauetan Iparralde, EAE eta Nafarroaren artean dauden aldeak kontuan hartzeari utzi gabe– gizarte-politikei dagokienez esparru arauemaile aurreratu samarrak daudela hiru lurralde-eremu horietan. Nafarroan eta EAEn gizarte-zerbitzuen eta diru-sarrerak bermatzearen alde dauden legeak, familiei laguntzeko Frantziako politikak –estatu-esparrukoak–, Etxebizitzari buruzko EAeko Legea... adibide batzuk baino ez dira, baina beste batzuekin batera adierazten dute Euskal Herria osatzen duten lurraldeetan gizarte-eskubiden esparrua nahiko ongi garatuta dagoela, eta eskuzabalagoa eta sendoagoa dela Europako beste eskualde askotan dutena baino.

Hala ere, gogoeta-prozesuan parte hartu duten pertsonak nabarmendu dute aurrera egin behar dela pertsona guztiei eskubideak egiazki aitortzeko bidean, aitortze teoriko soilia gaindituta.

- **Gaitasun tekniko eta berritzeko ahalmena gizarte-zerbitzuen esparruan.**

Espainiako Estatuaren barruan, behintzat, euskal lurraldeek ezaugarri izan dute nolabaiteko aitzindaritzza izatea gizarte-politiken garapenean, eta esan daiteke Euskal Herrian berritzeko gaitasun-eta ahalmen-maila handia dagoela gizarte-zerbitzuen esparruan.

- **Gizarte-egitura aktiboa, mobilizatua eta konprometitua.**

Liburu Berdean adierazten den bezala, euskal lurraldeak kooperatiboak izan ohi dira. Izan ere, euskal gizarteak, lehen bezala orain ere, gizarte-egitura zabala, askotarikoa eta aktiboa dauka. Alde horretatik, Euskal Herriko lurraldeek babesaren eta gizarte-ongizatearen esparruan dituzten indarguneen artean azpimarratzekoa da, halaber, hirugarren sektoreko erakundeen kapital soziala, bereziki aktiboak baitira Nafarroan, Iparraldean eta EAEn, bai eta ekonomia sozialaren garrantzia eta esparru honetan arlo publikoaren eta pribatuaren artean dagoen lankidetz-maila ere.

5.3. JOERAK

Zalantza- eta arazo-iturri diren honako joera hauek ikusten dira:

- **Digitalizazioak eta robotizazioak lan-merkatuan duten eragina.**

Gizarte eta ekonomia globalizatuaren testuinguruan, zalantza-maila handia dago, enpleguaren ezaugarrien eta kopuruen bilakaerari buruz buruz, gizarte eta ekonomia horiek oso lehiakorrek direlako, eta digitalizatzeko, robotizatzeko eta adimen artifiziala gero eta gehiago erabiltzeko prozesuan baitaude.

- **Merkatua polarizatzeko eta prekariotzeko arriskua, eta desorekak sortzea epe laburrean eta ertainean enplegu-eskatzailleek egiaztatutako kualifikazioen eta lan-eskaintzaileek eskatutakoan artean.**

Enpleguaz ikuspuntu kuantitatibo batetik aurreikus daitekeen bilakaerari buruzko desadostasun horietatik harago, hurrengo hamarkadan desoreka handiak izan genitzake euskal lurraldeetan (non handiagoak, non txikiagoak). Baina ez kuantitatiboak bakarrik, biztanleria aktiboa txikiagia izateagatik okupazioen eskaintzari erantzuteko ekonomiaren hazkundearen eta zahartze demografikoaren testuinguruan, bai eta kualitatiboak ere, eskatzailleak ez egokitzeagatik eskaintako okupazioaren profiler, lan-prozesuen eraldatze eta teknifikatze azkar-azkarra eta lan-eskakizun berrien etengabeko sorrera ikusita.

- **Soldataren krisia gizartean gora egiteko bide moduan, eta prekariatuaren agerpena.**

Lan-merkatua prekariotzea eta gizarte-kategoria bezala prekariatua agertzea dira gure babes sozialeko ereduak aurre egin behar dieten oinarritzko arazoetako bat. Enplegua prekario bihurtzeak babes- eta gizarteratze-ereduetan daukan eragin nagusiak zerikusia du orain arte enpleguaren eta gizarteratzearen artean izandako lotura haustearekin. Soldatapeko enpleguak jada ez du behar adina babesten pobreziatik eta bazterketatik, eta zentzua galtzen du neurri batean ondoko ideia honek, gizarte-politikarik onena enplegua dela, alegia.

- **Desparekotasunak handitzea eta mugikortasun sozialerako arazoak.**

Testuinguru horretan, desparekotasuna, batez ere diru-sarreretan dagoena, handitzeari buruzko kezka areagotu da gure inguruko herrialdeetan, bai eta euskal lurraldeetan ere. Desparekotasuna neurtzen duten adierazleen oraintsuko hobekuntzak eta euskal lurraldeek gure inguruko beste lurralde batzuekin alderatuta duten egoera hobeak ezin ezkuta dezakete oraindik ere pobrezia-poltsak daudela, neurriz gaineko eragina dutenak kolektibo espezifiko batzuetan (seme-alabak dituzten familiak, ugariak bereziki, eta guraso bakarrekoak; gazteak; etorkinak; prestakuntza gutxiko pertsonak...), pobrezia-egoera larrienak kroniko bihurtzen ari direla, eta, batez ere, ongizate-egoeran bizi diren biztanleen (ehuneko handi bat) eta prekarietatean murgilduta dagoen sektore txiki baina garrantzitsuen arteko arrakala finkatzen ari dela.

- **Erronka demografikoa.**

Euskal lurraldeek (Ipar Euskal Herriak neurri txikiagoan) ezaugarri dute jaiotza- eta ugalkortasun-tasak txikiak izatea, neurri handi batean lan- eta bizitegi-prekarietateari lotutako baldintza sozioekonomikoen eta familiei laguntzeko politikak aski ez izatearen ondorioz, baina baldintza kulturalen ondorioz ere bai. Testuinguru horretan, pertsona askok nahi baino gehiago atzeratzen dute familia izateko unea eta/edo benetan nahi baino seme-alaba gutxiago dituzte. Egoera hori, aipatu lan- eta bizitegi-prekarietate mailen ondorio ez ezik, euskal gizartea Europako gizartean arazo nagusietako bat konpontzeko gauza izan ez izanaren ondorio ere bada: emakumeak soldatapeko lanetan aritzen hastearrekin batera ez da gertatu gizarte-egiturak errealitate berri horretara egokitzea, eta gizonek ugalitze- eta zaintze-lanetan beren gain hartutako erantzunkidetasuna oraindik apala da.

- **Gazteak prekario bihurtzeko arriskuan.**

Belaunaldi berriek aurrean duten mundua aldakorra, digitalizatua eta globalizatua da, eta bestelako hezkuntza- eta ikaskuntza-paradigma bat behar du. Gizartearen eta hezkuntzaren arteko arrakala sakontzen ari da, eta gazteena inoizko belaunaldirik prestatuena izan arren, nolabaiteko kompetentzia-desoreka bat dago. Prekarietatea eta aukerarik eza gero eta handiagoa izateak, porrot egiten duten gazte-ekintzaitza sustatzeko politikekin batera, etorkizunaren deskapitalizazio-egoeraren aurrean jartzen gaitu, baina saihestu behar dugu.

Zahartzea eta zaintzen krisia.

Euskal lurraldeek duten arazo demografikoa biztanleen zahartzeari lotua dago, baita adindunek biztanle-egituran gero eta pisu handiagoa izateari ere; gainera, pisu hori areagotuz joango da hurrengo urteetan. Bizi-itzaropena handitzeak –lehen mailako gizarte-lorpena– berekin dakar, halaber, erantzun jasagarria eman behar izatea zaintzen krisia deritzonari, eta bideak bilatzea produkzio- eta ugalketa-zereginak batera egin ahal izateko, biztanleen zahartze-testuinguruan. Hausnartu behar da zer-nolako arreta eman behar zaien adindunei pertsona ardatz duen arretaren ikuspegitik.

• Aniztasunaren arazoa.

Azkenik, euskal lurraldeetara gero eta atzerritar jatorriko pertsona gehiago iristen direla eta, funtsezko arazo moduan jarri behar da mahai gainean aniztasunaren kudeaketa, eta oso jatorri desberdinak dituzten pertsonak balio partekatatu batzuen gainean integrazteko beharra.

Aniztasunaren auzi honekare garrantzi handiagoa hartzen du kontuan hartzen bada migrazio-saldo positiboa izan behar dela biztanleak zahartzearen ondoriozko beharrei erantzuteko, eta, aditu askoren ustez, ongizate-estatu tradizionalak etnien, kulturen eta erlijioen ikuspuntutik homogeneoak diren testuinguruetan funtzionatzeko diseinatu zirela. Aniztasun kulturalak, diote teorikoek, elkartasun kolektiboa ahalbidetzen duten loturak ahultzen ditu.

5.4. ESZENATOKIAKETA PROPOSAMENAK

Bide honetan, egindako gogoeta-prozesuaren ondorioz, honako hauek dira aurrera egiteko ildo posibleetako batzuk:

Ongizatea, proiektu komuna

• Aurrera egitea inbertsio sozialaren paradigman; aurrebanaketa eta birbanaketa uztartzea

- Gizarte-ongizatearen eredu klasikoa eguneratzea, elkarri estu lotutako bi ikuspuntu edo paradigma sustatzea oinarri hartuta: aurrebanaketa eta inbertsio soziala. Gure oinarritzko ideia da hobe dela *ex ante* jokatzea (hezkuntzaren, lan-merkatua arautzearen edo oinarritzko diru-sarrerara bat ematearen bidez), *ex post* jokatzea bainoa (pizgarri zitalak eta nahi ez diren ondorioak sortzen dituzten kostu handiko neurri birbanatzaileen bidez).

• Aurrera egitea diru-sarrerak bermatzeko sistema sendo baten finkapenean.

- Diru-sarrerak bermatzeko bana-banakoagoak, azkarragoak, normalizatuagoak eta baldintza gutxiagokoak diren moduetarantz aurrera egitea.
- Foru-ogasanak baliatzea aurrera egiteko zerga-politika eta diru-sarreraren bermea gehiago integrazteko bidean. Biztanle-kolektibo jakin batzuei zerga negatiboa ezartzea litzateke aplikazio posible bat.
- Eta neurriak hartzea pentsioen sistema publikoak ongi funtzionatzeko: borondatezko aurreikuspen-sistemak zabaltzea eta Gizarte Segurantzaren kudeaketa eskualdatzea tresna baliagarriak izan litezke sistema hobetzeko.

• Kalitateko enplegua sortzeko modu berriak.

- Kalitateko enplegua sortzea gizarte-zerbitzuen eta mendekotasunaren arretaren esparruan. Enplegu mota horrek zerbitzuak eta arreta hobetuko lituzke, bai eta egoera irregularrean lan egiten duten emakumezko migratzaile askoren bizi-kalitatea ere. Zaintza-kooperatibak sortzea izan liteke zentzuzko aukera bat.

- Gizarte Kontzertua sustatzea, hirugarren sektoreko erakundeen jarduna zaindu eta nabarmentzeko.
  - Enpleguaren sorrera sustatzea, belaunaldiak txandakatzeko programen bidez, bai administrazio publikoan, bai produkzio-egitura osoan.
  - Ekonomia soziala eta gizarteratze-enpresak sustatzeko neurriak, eta bermatutako enplegu-formulak probatzea kolektibo behartsuenekin.
- **Fiskalitatea birpentsatzea.**
    - Bilketa-ahalmena handitzeko bideak aztertzea, jakinda zerga-politikek eragin bikoitza dutela (lehiakortasun erlatiboan duten eragina).
    - Zerga eta kotizazio finalistak ezartzea mendekotasuna finantzatzeko. Oinordetzen gaineko zerga zentzuzko tresna izan liteke, mendekotasuna finantzatzeari zuzenean lotuta.
- **Gizarte Zerbitzuen eskumen-egitura eta lurralde-antolaketa berrikustea.**
    - Eginkizunak gizarte-zerbitzuen eta enplegu-, osasun-, hezkuntza- edo etxebizitza-zerbitzuen artean nola banatu zehaztu eta mugatzea.
    - Sistemaren batasuna eta herritarren berdintasuna zaintzea, eta, horretarako, mekanismo komunak indartzea; esaterako, EAEn: Gizarte Zerbitzuen Erakundearteko Organoa, Gizarte Zerbitzuen Informazio Sistema eta Behatokia eta, bereziki, Gizarte Zerbitzuen Goi Ikuskaritza.
- **Ezagutzaren eta I+G+b-aren kudeaketa hobetzea gizarte-politiken arloan.**
    - Arlo honetan ezagutza berritzeko eta kudeatzeko ekimenak garatzea. I+G+b-ari dagokionez gaitasuna duten zentroak eta ekimenak antolatzea, gizarte-premiak identifikatzeko, kalitateko arreta bermatzeko, prestakuntza eta profesionalizazioa hobetzeko eta politika publikoen eragina ebaluatzeko.

Norberaren autonomia, bizitzaren zaintza eta belaunaldi-txandakatzeta

- **Norberaren autonomiarako politikak sustatzea.**
  - Mendekotasunaren aurrean, norberaren autonomia bultzatzea agertzen da aktibo gisa. Eszenatoki desiragarria honakoa da, ahalduntzea bilatzen da, norberaren autonomia handitzeko, hurbileko sare sozialetan integratzeko (konfiantza-sareak) eta bakardadearen dinamikak eteteko. Eta, horrenbestez, gizartean autonomiazkoa eta autoestimuzkoa den eta berekin eginkizun emankorra betetzea dakarren ziklo bertutetsu batera aldatzeko.

Egin beharrekoen artean hauek daude:

  - Norberaren autonomia sustatzeko programak garatzea (mendekotasuna atzeratzea). Komunitate-zerbitzuak eta etxeko arreta-zerbitzuak indartzea, eta, horrenbestez, etxean zahartu ahal izatea.
  - Gizarte- eta osasun-zerbitzuen integrazioa hobea sustatzea.
  - Boluntarioratza sustatzea gizarte-jarduera emankor moduan (zahartze aktiborako boluntarioratza-programak).
  - Adineko pertsonak kide aktibo moduan inplikatzeko gizarte-berrikuntzako proiektuetan.
  - Zahartzaroaren gizarte-irudia aldatzea, eta, horretarako, zahartze aktiboari buruzko termino, metafora eta kontzeptu berriak azalratzea.

• **Pertsona adintsuenek metatutako ezagutza eta esperientzia nabarmentzea.**

Adinekoek bizialdi osoan zehar ikasi dutena aplikatzeko eta garatzeko lekurik ez dutenean gertatzen den deskapitalizazioa saihestea da xedea. Horretarako, honako hauek proposatzen dira:

- Harreman berriak bilatzea ezagutza adituaren eta ez-adituaren artean: metatutako ikaskuntza soziala, ezagutza-iturrien dibertsitatea, metatutako esperientzia eta abar balioestea. Hartara, adibidez, esperientziaren gelek eta gisako programek noranzko biko dinamikak izan beharko lituzkete. Adinekoek, ikasle ez ezik, irakasle ere izan beharko lukete, balioa emateko dakitenari eta beren profesionalizazioari.

• **Familia-, haur- eta gazte-politikak sustatzea eta belaunaldien arteko elkartasun-itun berri bat lortzea.** Kontua da aurrera egitea inbertsio sozialaren paradigman, biztanleak zahartzeak berekin dakartzan beharrei erantzuteari utzi gabe. Aurrerapausoetako batzuk hauek lirateke:

- Ardurapeko seme edo alaba bakoitzeko prestazio ekonomiko unibertsal bat sortzea Nafarroan eta EAEn, Iparraldean dagoenaren antzekoa.
- Heziketa doakoa izatea 0 urtetik 3 urtera bitarte.
- Eguno amatasun- eta aitasun-baimenak luzatzea –bai amentzat bai, batez ere, aitentzat–.

• **Gazteei, dauden aukerak topatzen laguntzea**

Gazteak egoera prekarioan dauden, aukerarik ez duten eta gizarte-, teknologia- eta enpresa-ekintzailetzarako kompetentzia gutxi dituzten honetan, ahalduntzea, lan-egonkortasuna, kompetentzia handiak eta egokitzeko gaitasuna nagusi diren egoera baterantz jo behar da.

Belaunaldien arteko elkartasun-dinamikak sustatu behar dira, ardura-mailetan txandakatzeko sustatzeko politika publikoekin eta merkatuari eta gizarte-arazoei lotuta dauden kompetentziak garatzeko, ikasteko eta berritzeko dinamikekin batera.

• **Pertsonak erdigunean jartzea eta gizarteratzearen oinarriak birpentsatzea: aktibazio inklusiboa eta pertsona ardatz duen arreta.**

Gizarte-zerbitzuen esparru zehatzean, kontua da sistema pertsonen beharretara egokitzea eta ez, gaur egun neurri batean gertatzen den bezala, pertsonen sistemaren beharretara egokitu behar izatea. Hitz batean, pertsonak erdigunean jartzea.

- Esku hartzeko programetan aplikatzen diren baldintzazkotasun-irizpideak berrikustea.
- Erabiltzaileen autodeterminazioa eta jasotzen dituzten zerbitzuen gaineko kontrola sustatzea.
- Esku-hartze sozialean ikuspegi harremanezkoagoa eta helburuzkoagoa izatea, pertsona bakoitzaren biografian, balioetan, premietan, nahietan eta itxaropenetan gehiago oinarritzen dena.

• **Berrikuntza soziala, teknologikoa eta politika publikoen arlokoa sustatzea.**

Zahartzearen arazoa arazo gazte bat da, eta konponbide berriak eta sortzaileak behar ditu. Konponbide estandarizatuetatik berritzaileetara aldatu behar dugu, gizarte- eta komunitate-esparruan bezala teknologiararen eta politika publikoen esparruan ere.

Alde horretatik, honako hauek dira funtsezkotzat jotako politiketako batzuk:

- **Etxebizitza-politikak.** Adinekoentzako etxebizitza-eredu berriak sustatzea. Beste zenbait estrategiarekin batera, *co-housing* delakoa sustatzea aipa daiteke, aukera baita bakarrik bizitzen moldatzen diren pertsonentzat, elkarri lagun egiteko, gastuak partekatzeko eta elkar zaintzeko. Gazteekin helburu berarekin partekatutako etxebizitzak. Teknologia berriak (etxebizitzetan) eta euskarri-zerbitzuak sustatzea autonomia urriko adinekoentzat. Eta kolektibo behartsuek etxebizitza eskuratzeko politikak.

- **Teknologia berriak.** Teknologia irekiaren sarrera bultzatzea, adinekoen komunikazioa, zaintza eta diagnostikoa hobetzeko. Teknologia berriek eginkizun garrantzitsua bete dezakete adinekoen arteko komunikazioaren eta informazioaren hobekuntzan (bakartze sozialaren aurkako borroka). Bestalde, teknologiak belaunaldiak elkarren artean konektatzeko giltzarri bat dira, elkarri eragiteko esparru komun bat; adibidez, IKTetan oinarritutako belaunaldiarteko hezkuntza-programetan. Azkenik, teknologiak etxebizitzan osasun-zaintza egiteko, eritasunak goiz diagnostikatzeko eta zerbitzu soziosanitarioak emateko bultzatzeak eginkizun garrantzitsua betetzen du adinekoen bizi-kalitatearen hobekuntzan.
- **Berrikuntza soziala.** Boluntariotzarako eta herritartasun aktiborako modu berriak, komunitateak autoantolatzearekin sareak eta auzo-elkartasuna garatzea. Adostasun zabala dago gizarte-ekimen horien balioari dagokionez, baina arlo publikoaren eta pribatuaren arteko lankidetzaren esparruan eta erantzukizun publikoaren printzipioan oinarrituta.

Eredu ekonomikoa

- **Askotariko jasangarritasunaren bermea, ekonomia garatzeko ereduaren ardatz.**

Euskal lurraldeen arazo nagusia mundu garatu osoak duenaren oso antzekoa da: zentzuzko denbora-erpe batean eraginkortasunez aldatzea ekonomiaren egungo hazkunde-eredutik (zeina lineala izan eta mugagabea balitz bezala sortu eta kudeatzen baita) paradigma berrietara. Proposamen ugari daude paradigma horiei buruz, zehaztasun- eta eraldatzeko ahalmen-maila desberdinekoak, baina abiapuntu bera dute: onartzea jasangarritasuna, dauzkan alderdi asko eta askotarikoetan, garapenerako oinarritzeko premisa dela.

- **Aberastasunaren lehen mailako banaketaren eta bigarren mailakoaren artean zentzuzko oreka-maila bilatzea.**

Garapen-eredu berri horren oinarrian egon beharko lukeen sistema ekonomikoak ordain zuzen eta nahikoa bermatu beharko lieke pertsoneri balioa sortzeko prozesuetan parte hartzeagatik (lehen mailako banaketa behar adinako soldata eta ordainsarien bidez) eta, aldi berean, bitarteko hornitzaile aritu beharko luke gizarte osoarentzat, aukera emanda aberastasuna banatzeko sistemak abian jarri eta iraunkorrak izateko (bigarren mailako banaketa), desparekotasunak gainditu, kohesio-maila onargarriak lortu eta herritarrek ongizatean parte-hartze orokortua izan dezaten.

Enpleguaren zentraltasuna eta etorkizuna

- **Benetako genero-berdintasuna eta emakumeen eta gizonen artean enplegu-baldintzetan dauden arrakalak gainditzea helburu nagusi moduan, etxeko nahiz zaintzako lanetan erantzunkidetasuna handitzearekin batera, ezinbesteko premisa moduan.**

Emakumeek sartzeko masiboa izan dute lan-merkatuan, baina, aldi berean, etxeko eta zaintzako lanen zamak ia haien gain soilik egoten jarraitu du. Egoera horrek emakumeen karrera profesionalak trabatu ohi ditu, eta arrakala nabarmena sortu du lan-baldintzetan gizonekin alderatuta; hortaz, ezinbestekoa da egoera hori gainditzea, eta gizarte moduan bidea egitea sexuen arteko guztizko erantzunkidetasuneko kultura baterantz. Eraldaketa kultural horri bizitza profesionala eta pertsonala bateratu ahal izateko mekanismoak hobetzearekin batera heldu behar zaio.

Enplegu ordaindua eta egiazko lan-baldintzak behar bezain ongi babesteko mailak lortu, mantendu eta bermatzea.

Gizarte demokratikoetan eta kohesionatuetan, enplegu ordainduaren kalitateak eta baldintza materialek ez lukete soil-soilik egon behar egiten den lanak berezko dituen faktoreen mende, hala nola produktibitatearen edo prestakuntzaren mende, eta sistema juridikoez ere eragina izan beharko lukete, lan-baldintzak negoziatuta ezarri ahal izateko eta bermatzeko, landun guztientzat eskubideen gutxieneko onargarri bat finkatzeko legezko edo arauzko beste mekanismo batzuekin batera.

- **Prestakuntza pertsonen bizialdi osoan zeharreko prozesu integrala eta integratua delako ikuspegia mantentzea, eta bestetik talentua atxikitzea, eta ahal egokituz gero, berreskuratzea ahalbidetzen duten ekimenak burutzea, gure gizartearen funtsezko aktiboa delako** Prestakuntzak eginkizun nagusia betetzen du lan-merkatuko tentsio gero eta handiagoen aurrean, eta funtsezkoa da enplegu ordainduan sartzeko, enplegarritasuna mantentzeko, lanbidean aurrera egiteko eta herritartasuna guztiz baliatzeko.
- **Zerikusia duten eragile guztien arteko elkarrizketa irekiak bultzatzea, arlo publikoaren eta pribatuaren arteko lankidetzaren esparru egonkor batean eta metodologia komunetan oinarrituta, diagnostiko partekatua egiteko eta prospekzio fidagarrien gainean lan egiteko.**

Ekimen horien barruan egon litezke, besteak beste, zelula prospektiboak abian jartzea eta erakundearteko batzorde bat sortzea, lanaren eta ekonomiaren etorkizunarekin zerikusia duten jarduerak kontrolatu eta koordinatzeko.

Enpresen eta lan-harremanen eredu berriak

- **Lan-harremanetarako eredu kooperatiboagoetarako trantsizioa.**

Euskal enpresek hazkunde ekonomikoan, enpleguaren sorreran eta, horrenbestez, herritarren ongizatean egin duten ekarpena esplizituki aintzatestea ezinbesteko premisa da enpresen eta lan-harremanen eredu berri buruzko edozein gogoetari arrakasta-berme gutxieneko batekin ekiteko.

Nolanahi ere, borroka izan da orain arte enpresetan lan-harremanen oinarrian egon den paradigma nagusia. Lan-harremanetan nagusi den eredu soldataren eta lanaldiaren arteko unean uneko orekan bilaketan oinarritu da, enpresaren bilakaerarekin eta emaitzekin oro har loturirik ez duen kontraprestazio moduan.

- **Elkarrizketa- eta ituntze-prozesu zabal eta irekien bidez elementu partekatua bilatzea eta zehaztea, funtsean aldatu ahal izateko, alde batetik, enpresen ikuspegia eta, bestetik, pertsonen haietan duten lekua eta balioa.**

Enpresetan zenbait mailatako interesak gurutzatzen dira, batez ere lortutako emaitzen esleipenari dagokionez, eta, horrenbestez, enpresak sortutako balioaren banaketaz eta enpresa-jarduerari berari lotutako arriskuak egozteaz den bezainbatean.

Testuinguru oraindik ere nagusi horretan, eta enpresari buruz, helburu lehentasunezko eta partekatua bat, balioa sortzea, lortzearekin konprometituta dauden pertsona batzuen multzo moduan, ikuspegi integratua eta inklusiboak izateko bidean aurrera egiteko behar eta komenigarritasunaz egin daitezkeen gogoeta eta proposamen teorikoetatik haratago, ezinbestekoa da bilakaera hori ahalbidetuko duten transakzio berriak negoziatu eta aurkitzea.

Beraz, nahitaezkoa da benetako paradigma-aldaketa ahalbidetzeko behar diren elementuak eta transakzioak identifikatu eta objektibatzea. Eta, hartara, enpresetan diskurtsotik harreman-egoera eta -esparru berrien negoziazio eraginkorrera aurreratzea.

Ordezkaritza duten sindikatuen eta enpresa-erakundeen jarreraren funtsezko aldaketa sustatzeko beharra, lan-harremanen esparru egonkor baten barruan eta ituntzea eta hitz egitea oinarri hartuta.

Egun, gizarte-, enpresa- eta sindikatu-eragileek ez dituzte inola ere maila uniformean onartzen diskurtso berri horiek, aldatetaren aldekoagoak diren planteamendu formalekin batera, paradigma tradizionalak, funtsean behintzat, aldatzeko erresistentzia irekiak daudelako. Hortaz, egoera hori gainditzea ez da bakarrik lehenasunezko kontu bat, bai eta harreman-eredu berrietarantz aurrera egiteko abiapuntuko premisa bat ere.

- **Enpresa inklusiboagoen sorrera eta iraunkortasuna oinarritzeko lan-harremanetarako eredu berrietarantz egitea, gizarte-mintzaideen helburu esplizitu eta partekatu moduan.**

Globalizazioaren testuinguru ekonomikoan, eta lan-merkatuaren egungo egoeran, azkar eraldatzen ari baita, polarizatuta baitago eta nolabaiteko egiturazko prekaritate-maila bat jasaten ari baita, enpresen eta lan-harremanen eredu tradizionalak eraldatu nahi izateak ez du aitzakia izan behar inola

ere ukatzeko edo ahalik gehiena gutxitzeko ordezkaritza duten enpresa-erakundeek eta sindikatuek, eraldaketaren aldeko bultzada horretan gizarte-eragile instituzionalizatuak izaki, betetzen duten einkizun garrantzitsua kontutan izanik.

- **Askotariko ekimen publikoak, hala nola arauemaileak, sustapen-arlokoak, laguntza finantzarioa ematekoak, fiskalak eta abar, finkatzea eta, hala egokituz gero, abian jartzea, enpresa inklusiboago eta parte-hartzaileagoetaranzko trantsizioan laguntzeko.**

Ezinbestekoa da neurri publikoak eta zeharkakoak ezartzea, ikuspegi instrumental batetik erraz dezaten enpresa-paradigma parte-hartzaileago berrietaranzko bidea, lan-harreman kooperatiboagoen testuinguruan.

- **Konfiantza balio nagusi moduan enpresen bizitzan, eta egoera gardenagoa eta informazio-jario iraunkorra bermatzeko egiturak eta prozesuak abian jartzea.**

Trantsizio hori egiteko ezinbesteko elementuetako batzuek zerikusia dute konfiantza enpresen bizitzan balio nagusia izatearekin. Konfiantza-ingurune horretarako, nahitaezkoa da aurrez premisa bat betetzea, hau da, gizarte-eragileek berriz ere elkarri aitortzea legitimitatea, eta lankidetzan eta ituntze-testuingurua izatea botere publikoekin.

6. GOBERNANTZA: DEMOKRATIZAZIOA ARDATZ

6.0. SARRERA

Eusko Ikaskuntza sortu zenean euskal lurraldeetako erakundeak sendotzeko beharra nabarmena zen. Orduko Foru-Aldundiek nekez eusten zioten gure herriak behar zuen gobernantzari, ziztu bizian aldatzen ari zen mundu nahasi hartan. Alabaina, kemenaz eta, batez ere, abaguneak eskatzen zuen ausardiaz, gai izan ziren aurten 100 urte bete dituen ekimena abian jartzeko: Eusko Ikaskuntza. Hastapenetik heldu zion gabezia instituzional horri Eusko Ikaskuntzak, eta hamarkada baten bueltan, -1931an, alegia-, euskal autogobernuaren lehen mugarrria izan zen "Euskal Estatuaren Estatutu Orokorra" eskaini zion gure jendarteari, XX. mendean zehar, hegoaldean bereziki, garatu den ibilbide autonomiko guztiaren egitasmo eredugarria izan zen estatutu-proposamena.

Ia mende oso bat igaro da ordutik hona eta euskal lurraldeen beharrak antzekoak diren arren, gure erakundeak artean zeudenak baino sendoagoak dira, ezbairik gabe. Mugak-muga, euskal jendartearen erabakitze ahalmena zabaldu da eta, aro modernoan lehen aldiz, erakundetuta ditugu euskal lurralde guztiak. Gure erakundeen eskumen maila desberdina da, gehiengo politikoak aldagarriak dira, baina Euskal Herriaren mapa instituzionala zedarrirituta dago jada.

Ilusioz eta arduraz beteriko abagune honetatik abiatuta, XXI. mendean piztu zaizkigun kezka berriei erantzun adostua eman nahiak mugitzen du gaurko Eusko Ikaskuntzaren lana. Gobernantza demokratikoaren arloan hiru dira liburu zurian jasota geldituko diren hausnarketa larroak.

Lehenik, kanpora begira jarri gara. Globalizazio prozesuak sortu dituen aukerak eta eragin duen anabasaren ezaugarriak bildu genituen liburu berdean, eta erantzun partekatua emateko asmoz, hainbat galdera luzatu dugu liburu zuriaren aitzakian: mundu mailan bizitzen ari garen eztabaida ideologiko bizian, nola eta non kokatuko gara euskal lurraldeak eta herritarrak? Ze harreman mota garatu nahi dugu inguruan ditugun lurraldeekin, Espainiarekin eta Frantziarekin? Zein da gure tokia Europan? Eta Munduan? Galdera hauen erantzuna, gure kokapena munduan, ezin gauzatu daitezke (izan) garena ahaztuta. Gure jendartearen errotu diren balioak aintzat hartu gabe, hain zuzen. Balio aldakorrek, etengabe eraberritzen eta aberasten ari direnak, baina aldi berean, nortasun berezituaren muina izan direnak eta mundu globalean modu egokian kokatzeko ezinbestekoak ditugunak.

Bigarrenik, globalizazio horrek berak ekarritako “erabakiaren desjabetzaz” jakitun, euskal lurralde eta herritarron erabakimenean jarri dugu arreta. Munduan edozein modutan kokatzea ez baita helburua, ez bada maila globalean jokatzeko ari den lehian argi edukita zein den gure papera: gurean eta edonon demokratizazioan aurrera egitea. Esan nahi baita, gai guztien inguruan herritarron erabakitze gaitasuna areagotzea, herritartasun ahalik eta zabalena eta berdinenen bermatzea eta, azkenik, arbitrariedade ororen arbuioa erdigunean jartzea, eskubide eta askatasunen izenean. Izan ere, ez dugu edozein gobernantza mota nahi. Aitzitik, eragile eta ahots guztiak bilduko dituen gobernantza eredu hobesten dugu, alegia, gobernantza “demokratikoa”. Bide hori jorrazteko proposamen zehatzak jaso ditugu liburu zuriaren lehen edizio honetan.

Azkenik, aipatu dugu euskal lurralde guztiak ditugula gaur erakundetuta. Ez da kontu makala. Alabaina, lurralde, erakunde eta herritarron arteko kohesioan urratsak eman behar direla argi dago, betidanik izan ditugun harreman-ardatzak sendotze aldera. Kultura, hizkuntza, ohiturak, eremu sozio-ekonomikoa, balioak... bizitzeko modu bat eta, agian, bizitza bera ulertzeko ikusmolde bat partekatzen dugu euskal herritarrok eta gobernantzak gure nortasunaren garapena kudeatzeko tresnak eskaini beharko lizkiguke. Irekitasuna, malgutasuna eta, aldi berean, elkarkidetzeta eta kohesioa uztartzeko moduak antolatzea politikari ere baitagokio.

Oro har, demokratizazioa baldin bada gure lanaren itsasargi nagusia, liburu zuriak jasoko duen diagnosis, joera eta erronken zerrenda eta, batez ere, desio ditugun agertokiak eta beroriek gauzatzeko beharko genukeen erabakien agenda, modu parte hartzailean garatu dugu hemen. Jarraian irakurriko dituzuen edukia ez dira pertsona bakan batzuen burutazioak edota jakintsuen hausnarketa sakonak. Horiek ere bilduko ditugu, noski, baina horiekin batera, ehundaka herritarren, eragile anitzen eta gure erakundeetako ordezkarien iritziak eta ekarpenak jaso ditugu, euskal lurralde eta herritarron artean hemendik aurrera garatu beharko genukeen eztabaida eratzailearen hazia jarritz.

Hemendik aurrera ardura horri lotuko gataizkio, sortze unean bezala, euskal lurraldeen arteko kohesioa eta elkarkidetzeta jomuga izango duen herri-mailako eztabaida eratzaileari, hain zuzen ere. Horixe baita edozein gobernantza demokratikoaren oinarria eta abiapuntua: nahi dugun herriaz guztion artean hausnartzea eta adostu dugun ametsa gauzatzeko tresnak indarrean jartzea.

6.1. EUSKAL LURRALDEAK GLOBALIZAZIOAN

XXI. Mendean baldintza berrietan gauzatu beharko dugu euskal lurraldeen arteko kohesioa eta elkarkidetzatza. Mundu globalizatuan bizi gara eta horrek aukera eta arrisku berriak zabalitzen dizkigu, gure egokitzapenerako gaitasuna erdigunean jarriz.

Honakoak dira diagnostiko partekatu baten ondorioz –adituak, herritarrek eta gizarte eragileak bilduta–, globalizazioari buruz osatu den diagnostikoaren gakoak:

JOERA EZKORRAK

- Modernizazioaren azkartze honek –globalizazioak–, eta honekin batera datorren iraultza teknologikoak ezagutu dugun munduaren zutabeak kolokan jarri ditu eta aldaketen abiadurak zaildu egiten du euskal lurraldeen egokitzapenerako gaitasun historikoa.
- Nagusitzen ari den globalizazio ereduak demokrazia kaltetzen du. Herri eta herritarren erabakitze gaitasunaren desjabetza nabarmena da, eta erabakiak non hartzen diren eta nork hartzen dituen ez dago argi, defizit demokratikoa handitzen delarik. Ziurtasun eza eta zalantza bizitzako esparru guztietara zabalitzen ari da, eta honen aurreko erantzunak ez dira maiz egokienak: gotorkeria, xenofobia...
- Kultura globalizatu estandarizatuak gure tokiko kultura ito dezake. Asimilazio kulturalerako arriskua sumatzen da. Etekin ekonomikoa politikari eta kulturari gailentzen bazaie, herri, kultura eta hizkuntz txiki baten iraunkortasuna kolokan egon daiteke. Kultura indartsuz inguratuta baitago euskal kultura: ingelesa, frantsesa eta espainola.
- Mundu globalaren erdigunea gugandik urruntzen ari da eta euskal lurraldeen periferizazioak arriskuan jarri dezake gure lehiakortasuna. Krisi ekonomiko ziklikoei aurre egiteko gaitasunari eustea zaila izan daiteke etorkizunean.

JOERA BAIKORRAK

- Munduaren abiadurak berak eta honekin lotutako konektibitateak merkatu globalean parte hartzeko aukera zabalitzen dute, informazioa eta ezagutza globala eskura jarriz. Dinamika honek komunikazio eta harremanak errazten ditu, erronka globalak eta aliantza bideragarriak hobeto identifikatzeko moduan.
- Lotura komunitario sendoak dituzten herrietan globalizazioaren alde ezkorrei aurre egiteko logikak indartzea posible da: giza garapenaren balioa, oinarritzko eskubideen eta ongizatearen babesa, ezagutzaren gizartea eta kultura propioaren garapena, lurralde adimendu eta ahaldunduaren aldeko apostua, erabakitze eskubidearen aldarrikapena... finean, herri-burujabetzaren defentsa.
- Globalizazioak ezagutzen dugun jendartearen zutabe guztiak kolokan jarri ditu –politikan, ekonomian, kulturen, ingurumenean...–, eta anabasa horrek mundua beste modu batean, duinagoan, birpentsatzeko aukera ematen du: zabalik dago European eta gurean aro “konstituziogile” bat, zentzu zabalenean ulertuta.

Diagnostiko honetatik abiatuta, hainbat galdera mahaigaineratzen zaigu: Globalizazioak dakarren fluxu kontrolaezinen baitan –Ideiak, pertsonak, finantzak, kulturak...–, zeintzuk izan beharko lirarteke gure lurraldeen berezitasuna babesteko eta garatzeko neurriak? Zertan izan gintezke aitzindari edo lehiakor mundu globalean? Zein da marrazten dugun etorkizuneko “euskal agertokia” munduan? Non eta nola kokatuko gara munduan?

AGERTOKIAK

- Ezin zaizkio mugak jarri globalizazio prozesuari, baina **kanpoko eraginak barneratzeko eta gurera egokitze gaitasuna sendotzea** ezinbesteko ardurara da. Euskal identitateaz hausnartu beharra daukagu, irekitasuna, malgutasuna eta nortasunaren arteko tentsioak aztertuz. Historikoki euskal lurraldeek munduan gertatzen zenari egokitze gaitasuna izan dute, nortasun berezituari eutsiz. Gaitasun horren gakoak aztertu eta sendotu beharko dira aldaketei aurre egiteko.
- Bigarren erronka eta heldu beharreko agertokia, **euskal lurraldeak munduan kokatzea** litzateke. Kokapen horren oinarria herri-narratiba bat osatzea litzateke, euskal nortasunaren berezitasuna adieraziko duena, eta baita ere gure herriraren berezko aniztasuna. Kokapen horrek kontuan hartu beharko ditu gure lurraldeen berezitasunak eta, bereziki, batzen gaituzten elementuak.
- Azkenik, aurreko bi agertokietan arrakasta lortzeko –mundu globalizatuan kokatzeko eta nortasuna ez galtzeko–, **arlo desberdinetan aitzindari izatea** beharrezkoa ikusten da, erreferentzialtasuna hartzea, alegia.

AGENDA

Hausnarketa horiek kontutan izanda, proposamen zehatz sorta bat luzatu da hausnarketa partekatu honen eskutik:

Gure nortasunari eutsiz, kanpoko eraginak barneratze aldera:

- Euskal lurraldeen arteko lankidetzeta-sistemak eratu hizkuntza, kultura eta hezkuntza arlotan.
- Euskal hezkuntza-sistemaren berrikuntza abian jartzeko proposamena, epe luzera begirako plangintzari ekinez. Euskal unibertsitate eta jakintza-sistemaren inguruko hausnarketa zabaldu eta sendotzeko neurriak hartu: osagarritasuna, mugikortasuna, ebaluazio sistema propioa bultzatu, ikerkuntza sendotu eta lerroak gizartearen zerbitzura jarri.
- Informazioaren gizarte hutsaren aurrean, ezagutzaren gizartea eta euskal kultura sendotzeko neurriak abian jarri.

Munduan modu egokian kokatze aldera:

- Herri-narratiba propioa eraikitze ekimena: herri-gogoeta zabala, kritikoa eta anitza burutzeko proposamena.
- Euskal estatu burujabearen inguruko hausnarketa zabaltzeko proposamena, globalizazioari aurre egiteko tresna, ez nahikoa, baina bai beharrezko gisa.
- Euskal komunitate globalak eskaintzen dituen aukerak lantzeko proposamena, paradiploiazia ekimenak sendotuz.

Mundu globalean aitzindari eta lehiakor izate aldera:

- Jendarte-berrikuntzari lehentasuna emateko proposamena: kolektiboki adimenduak (ezagutza) eta ahaldunduak (demokrazia) egongo diren euskal lurraldeen aldeko hautua.

- Euskal giza-garapenaren eredia balioetsi eta sendotzeko neurriak hartzea, barnetik eta kanpotik begiratuta gure lurraldeen ezaugarri egokiak izan diren elementuetan sakonduz –Ongizate eredia, auzolana eta kooperatibismoa, beste herrienganako elkartasuna, kultura eta hizkuntza propioaren garapena, gizarte zibil aktiboa eta komunaren aldeko hautua, ekintzailetasuna...–, eta, orohar, bizitza duina (buen vivir) izateko ezinbestekoak direnak bultzatuz: berdintasuna arlo guztietan, ingurumenaren errespetoa, etab.
- Globalizazioarekin batera datozen eremu kritikoetan inbertsioa biderkatu eta enpresen arteko sinergiak bultzatu: ingurune digitalean, energia berriztagarrietan edota bioteknologian, esaterako.

6.2. EUSKAL LURRALDEAK MUNDUAN, EUROPAN ETA ESTATUETAN

Euskal lurraldeek instantzia zabalagoekin –Estatuekin zein Europarekin– dituzten harremani buruz partekatu den diagnosiaren ideia nagusiak honela labur daitezke:

JOERA EZKORRAK

- Estatu nazionalismoen berrindartze oso arriskutsua ematen ari da munduan. Joera ideologiko kezkarriak nagusitzen ari dira: gotorkeria, desberdintasun sozio-ekonomikoen onarpena, xenofobia... Eskubide eta askatasunen murrizketak eta ongizate orokorraren galera, normalitate osoz barreiatzen ari dira munduan zehar. Teknologia berrien balizko eragin askatzailea ahultzen ari da, kontrol sozialera bideratutako erabileraren mesedetan.
- Munduan Euskal Lurraldeek duten ikusgaitasuna mugatua da, atzerritarrek euskal lurraldeen, euskal herriaren identitate berezitua nekez ikusten dute.
- Europar Batasuna euskal herritarrengandik urrun dago eta ezezaguna da. Europar Batasunak ez du bereziki sustatzen herritarren parte hartzea eta ondorioz, Europari buruzko informazio falta eta ezjakintasun handia dugu.
- Egungo nazioarteko harreman sisteman mugatua da euskal lurraldeen kanpo ekintzarako eta erabakitze gaitasuna. Euskal Herriko beharrak Europako instituzioen aldetik aintzat hartuak izateko eta euskal ordezkariak Europako erabakietan zuzenean parte hartzeko apenas dago tresna eraginkorrik. Gaitasun hori ez edukitzea gaurko mundu globalizatuan arazoa da, baita euskal lurraldeen arteko harremanak egituratzeko ere.
- Estatu jarrera zentralizatzaileak eragin zuzena du euskal lurraldeen erabakitze gaitasunean. Aniztasunaren kontrako erasoak nabariak dira; izan ere, estatu inboluzio ideologiko bat gertatzen ari da. Nazio-estatu "hipernazionalismoaz" mintza genezake une honetan.
- Espainiaren kasuan prozesu birzentralizatzailea gertatzen ari da eta horrek bereziki Hegoaldeko euskal lurraldeetan dagoen erabakitze gaitasunaren ahuleziaren sintomak agerian uzten ditu: berme falta, euskal zuzenbidearen ahultzea, erakunde gaitasun politikoa murriztea eta finantza autonomia higatzea. Horren guztiaren ondorioz, euskal demokratizazio prozesua geldiarazteko arriskua dago.
- Ipar Euskal Herrian, berriz, IEHko Elkargoa zeharkako zilegitasun demokratikoz osatzen da –hautetsiak ez dira zuzenean hauteskunde bidez hautatzen, baizik eta tokiko erakunde bidez–, eta bere erabakitze gaitasuna mugatua da.

JOERA BAIKORRAK

- Europan azpimarratu diren joera larri horien aurreko kezka hedatzen ari da eta sendoak dira giza garapenaren ildotik doazen soluziobideen aldeko jarrerak. Erreforma garaiak dira Europan, eta lehiatila horretatik nora irtengo garen ez dago alde aurretik idatzita.

- Erabakimenari lotutako aipatutako defizit horiek indartu egiten dute egungo euskal lurraldeek “estatus politikoa berezia” izateko eskakizun historikoa, eta bide hori egungo euskal lurraldeen instituzionalizatze maila desberdinetatik abiatu behar dela partekatzen da.
- Ipar Euskal Herrian, behetik goragoko prozesu demokratizatzaile bati esker, erakundetze mailan aurrerapausoak ematea lortu da, Ipar Euskal Herriko Elkargoa eratuz.
- Hegoaldean, berriz, estatus politikoa berri baterako aukerak zabaldu dira eta, legitimotasun historikoa eta demokratikoa uztertuta, gizarte akordio zabalak erdiesteko modua atzematen da. Nafarroaren berezko aniztasuna aintzat hartzeko hartu diren neurritan, nekez egingo da atzera, dena delakoa izanda ere etorkizuneko norabide politikoa.
- Begi onez ikusten gaituzte munduan: euskal markak salmenta ona du. Zenbait esparrutan eredugarritzat jotzen gaituzte: esperientzia kooperatiboagatik ezagutzen gaituzte, gure ehun industriala baloratzen dute, gatazkak gaingaitzeko gaitasuna, kultura propioari eusteko gaitasuna...
- Euskal Komunitate globalaren edo diasporaren berraktibazio moduko bat somatzen da.

Euskal Lurraldeen kanpo harremanei buruz diagnostikatutako egoerak hainbat galdera planteatu ditu, euskal lurraldeen kohesioan eta elkarkidetzan sendotzen jarraitzeko orduan: Nola kokatu munduan? Eta nola parte hartu ahal dute Europar Batasunaren baitan hartzen diren erabakietan eta nola Europa sendotzeko eztabaidan? Zer nolako erabakitze gaitasuna behar dute euskal lurraldeek euskal komunitate globalarekin harremanak sendotzeko? Nola eta noraino da egokia Espainia eta Frantziarekin euskal lurraldeetako erabakitze gaitasuna partekatzea? Euskal lurraldeen arteko kohesioa eta elkarkidetzatza sendotu dadin, zein baldintzetan gertatu behar da partekatze hori?

AGERTOKIAK

- **Euskal lurraldeak munduan kokatzeko aukera.** Hau da, munduan Euskal Lurraldeek duten ikusgarritasun sakontzeko aukera agertoki bideragarria izan daiteke. Zenbait indargunetan sakondu –kooperatibak, ehun industriala, kultura...–, eta eredugarri izan gaitezkeen horietan saiatu: ongizatearen kudeaketan edota bizitza kalitatean.
- Europar Batasunaren ereduaren inguruko eszenatokiak ezbaian. **Etorkizuneko Europako eredia zehaztu gabe dago** eta agertokiaren inguruko kezka nabarmena da, Europako Liburu Zuria, adibide. Izan ere, Europar Batasuna krisi momentu batetik igarotzeak –krisi ekonomikoa, Brexit-a, norabide ideologiko ezkorrak...–, eragiteko eta erronka berriak planteatzeko aukera zabalitzen du; hots, aukera irekitzen da Europarako eredu berria eraikitzeko. “Europa”, gai bezala, euskal eztabaida politikoa erdigunean kokatzeko aukera dago: agertoki guztiak zabalik daude.
- **Euskal lurraldeen eragina Europan sendotzea** da erronka, eta, aldi berean, posible den agertokia. Euskal lurraldeek Europan duten parte hartzea eta eragina sustatzea da helburua, Euskal Herriko beharrak Europako instituzioen aldetik aintzat hartuak izateko.
- **Espainiar eta frantziar estatuarekin euskal lurraldeek dituzten harremanak aldatzeko aukera** agertoki argia da epe ertainean. Hegoa eta iparraldeko euskal lurraldeen egoera instituzionalak eta Espainian eta Frantzian zabalik dagoen eztabaida territorialak, harremanak modu orekatuagoan garatzeko abagunea zabalitzen dute.
- **Euskal lurraldeen arteko harreman politikoak sendotzeko aukera** agertoki argia da epe laburrean. Euskal lurraldeen artekotasuna sendotzeko aukerak bi norabidetatik datoz: Batetik, Europako markoak eskaintzen dituen aukera instituzionalak egon badaude –Euroerregioa, besteak beste–, eta bestetik, Estatuaren aldetik harreman horiek modu demokratikoan garatzeko betidanik jarri diren mugak gero eta ahualagoak dira.

AGENDA

Aipatu agertokiak garatzeko eta erronkei aurre egiteko hauek dira planteatutako ildoak:

Munduan Ikusgarritasuna irabazte aldera

- Kanpo harremanetarako estrategia partekatu bat garatzeko proposamena egin da: nola goazen kanpora, zein markarekin, zerk bereizten gaituen. Aliantzak sortzeko aukerak baliatzeko, kanpora begirako gutxieneko kokapen adostua behar da.
- Euskal markaren garapenerako eztabaida zabaltzeko proposamena, gobernantza eredu berritzailearen baitan: erakunde publikoak, gizarte eragileak, enpresak eta herritarrek elkartzuz.
- Euskal komunitate globala (diaspora) aktibatzen ekimenak bultzatzeko proposamena: Batzen, hezkuntza-sistema, gizarte sareak, etab...

Euskal Herria Europan kokatze eta eragina sakontze aldera

- Europaren etorkizunera begirako eztabaidan parte hartzeko beharra aintzat hartu da. Europako erakundearen demokratizazioan sakontzeko proposamenak gurean lantzeko eta luzatzeko ekimen partekatuak proposatzen dira: estatalitatearen demokratikoki heltzeko "argitasun" direktibak adostea, besteak beste.
- Estatuaren Europaren aurrean, herrien papera indartzeko proposamena. Legegintzarako eskumenak dituzten Europako Nazio politikoen estatusa onartzeko proposamena eta honekin batera Europako erakundeetan partehartzeko eskubidea aitortzea.
- Europako integrazioa eta balioen defentsara bideratutako politika publikoak sendotzeko proposamena, bereziki: etorkinentzako harrera planei, ongizate sistema unibertsalari eta gazte europarren arteko harremanen sendotzeari dagokienean.

Frantziarekin eta Espainiarekin harreman berriak ezartze aldera

- Hegoaldeko euskal lurraldeen eskumen eremua bermatze aldera, EAEn eta agian aurki Nafarroan zabalik dauden Estatus politiko berrirako proposamena(k) agendaren erdigunean kokatzeko proposamena.
- Iparraldeko Elkargoa garatzeko hausnarketari ekitea, berau demokratizatzen asmoarekin: ordezkariekin zuzenean hautaketaz mintzatzeko proposamena.
- Indarrean dauden Euskal Erabaki Sistemak garatzeko eta berriak sortzeko proposamena luzatzen da. Gai esanguratsu batzuk aipatzen dira: hezkuntza, ezagutza, eta komunikazio sistema; sistema judiziala, etab. Honekin batera, euskal estalitatearen beharraz hausnartzeko proposamena luzatzen da.

Euskal lurraldeen arteko harremanak sendotzeko asmotan

- Europak euskal lurraldeen arteko harremanak sendotzeko eskaintzen dituen aukerak lantzeko edota indartzeko proposamena: euro eskualdetik, mugaz gaindiko harremanetarako egungo egituretara.
- Euskal lurraldeen lankidetzaren ahalbidetzeko nazioarte mailan dagoen beste zenbait tresna aztertzea eta bultzatzea: nazioarteko itunak, etab.

6.3. EUSKAL LURRALDEEN DEMOKRATIZAZIOA

Euskal Lurraldeetan ditugun erabakitze sistemei buruz hausnartzen da atal honetan; gobernantza eredu desberdinez, egun ditugun sistemen nahikotasun demokratikoaz eta horiek hobetzeko edota berriak eraikitzeke eman beharreko urratsei buruz. Hala, Euskal Lurraldeen demokratizazioari buruz, honako ideiek osatu dute diagnostikoa:

JOERA EZKORRAK

- Gaur egun erabaki-guneak urruntzen ari dira eta erabakitzeke gaitasuna ere higatzen ari da, bai globalizazioaren eraginez eta bai Estatuaren birzentralizazio prozesuen eraginez. Horrek ez du uzten balio sistema propioaren araberako berezko ongizate ereduak garatzen.
- Apatia politikoa sumatzen da orokorrean. Adierazpen askatasunerako esparrua geroz eta murriztagoa sumatzen da, eta horrekin batera, demokratizazioaren bideetik, komunikabideek bete beharreko funtzioaren krisia nabarmena da: informazioaren gardentasuna eta sinesgarritasuna kolokan dago, iritzi publiko demokratikoaren kaltetan.
- Gainera, ongizatea eta eskubide eta askatasun sistema osoa kolokan daudela adierazi da. Botere banaketaren lausotze bat gertatu dela aipatu da ere eta zuzenbidezko estatu batek skaini beharreko eskubideen bermea ez dago ziurtatuta. Botere judizialaren egoera aipatu da, adibide gisa.
- Herritarren hitza eta erabakia kontutan ez hartzea joera kezkarri gisa aipatzen da. Gabezia demokratikoa mahai gainean jarri da, batik bat, ordezkarietako sistema demokratikoa delako nagusi eta ez delako herritarren iritzia behar bezala aintzat hartzen.
- Euskal Lurraldeen artikulazio gabezia, eta lurralde bakoitzak interes propioak eta antolakuntza administratibo propioa izateak arduratzen ditu herritarrak, haien arteko lankidetzaren egituraturik ez delako somatzen.
- Erabaki politikoen kudeaketari buruz, demokraziaren kontrola eragile politiko edo ekonomikoen eskuetan soilik egotea kezkarri da. Hots, alderdi politikoen eskuetan egotea erabaki publikoen monopolioarekin lotuta, “bandoen kultura” kontzeptua aipatu da, gaintu beharreko gai bat bezala. Gainera, merkatuari men egiten dion gobernantza publiko-pribatua auzian jarri behar dela adierazi dute.

JOERA BAIKORRAK

- Euskal lurraldeetan kultura politikoa berezitu hautematen da eta orain dugun berezitasun juridiko-politikoa ahalgaitz kolektibo iraunkorraren emaitza izan da. Hala, euskal lurraldeek beren erabaki esparru propioak garatu dituzte, ondorioz, gaur egun dugun erakundetze maila ez da nolana hainkoa: euskal erabaki sistemak osatu dira, mugak-muga.
- Herri gisako hausnarketa zabal eta partekatuak burutzeko baldintzak sortu dira berriki, gatazka ziklo luzearen amaieraren eskutik.

- Erabakitzeke eta agintea kudeatzeko kultura berria eraikitzeke abagune aproposalan gaude, herritarren borondatea eta ongizatea ardatz hartuta. Gobernantza partekatuta berrien inguruan gogoeta egiteko aukera dago, azken hamarkadetakoa esperientzia instituzionala aintzat hartuta.
- Giza garapen ereduaren inguruko eztabaida irekia eta publikoa egiteko baldintzak egon daitezke.
- Diagnostikatutako egoerak hainbat galdera planteatu ditu, besteak beste, nola indartu ahal da euskal lurraldeen erabakitzeke gaitasuna? Nola bermatu? Nortzuk parte hartu behar dute erabakitzeke prozesuetan eta nola? Nortzuk eta nola parte hartu behar dute erabaki publikoak hartzeke orduan, beti ere, euskal lurraldeen kohesioa eta elkarkidetzak sendotzeke? Zeintzuk dira tresna egokiak erabakiak hartzeke euskal lurraldeen garapen orekatu eta partekatuari begira?

AGERTOKIAK

Liburu berdetik eratorritako goragoko diagnostik abiatuta, herritarren mahaitik eta gizarte forotik planteatzen diren agertoki aukerak hauek dira. Lau multzotan sailkatu ditugu:

- Batetik, herritarren ahalduntze politikoa, herritarren ahots propioa eta erabakitzeke gaitasunean sakontzea aukerazko agertokia da. Hau da, jarrera demokratizatzaileak hedatzea, eta gizarte ahaldundu eta kontzientziatu bat eraikitzea posible da; **kultura demokratikoa** sustatzea, alegia.
- Bestalde, modu zehatzago batean, herritarrok parte hartzeke ditugun aukerak hedatzeke dituen agertokia ere bideragarria jotzen da. Bereziki, demokrazia parte hartzaile eta zuzenekoan sakontzea lehentasunezko erronka da, hau da, herritarren parte hartzea sustatu eta **intelligentzia kolektiboa** indartzeke duen demokratizazio prozesu sakon baten aldeko hautua egiteke baldintzak daude.
- **Ongizate orokorraren bermean** oinarrituteke den euskal sistema politikoa da etorkizuneko agertoki posible eta desiragarria. Gobernantza eredu herritartasun zabalaren eta berdintasunaren mesedetan antolatuta nahi da.
- **Nortasun politiko amankomun** baterako kontsentsu politikoa eraikitzea litzateke hurrengo agertokia. Eguno banaketa administratiboak errespetatuteke dituen herri gisako prozesu parte hartzaile sakon baten nahia nabarmentzen da.
- Amaitzeke, **gobernantza demokratiko berrian**, erabaki publikoak hartzeke unean herritarren, erakundeen eta gizarte eragileen borondateak uzartzeko aukera azpimarratzen da joera bideragarri bezala.

AGENDA

Aipatu agertokiak garatzeko eta erronkei aurre egiteke hauek dira planteatutako ildoak:

Demokratizazioan sakontzeke lerroak: ahalduntzea eta erabakimena

- Kultura demokratiko baterako ezinbestekoak diren balio edota printzipioak bultzatzeko ekimenak; batik bat: gardentasuna, informazioa, norbanakoaren erabakimena, elkarlana, eta konpromisoa.
- Herritarren ahalduntze politikak eta programak bultzatzea, hezkuntza sistemaren eta komunikabide publikoaren bitartez, besteak beste.
- Gazteen erabakimena politikoa areagotzeke neurriak: adibidez, ordezkariatzeko erakunde desberdinetan gazte kuota ezarri.

- Ongizate eredia ardatza da demokratizazioan sakontzeko eta herritarren ahalduntzerako: pentsio eta soldata duinak bermatzeko erabakimena eskuratu edota sendotzea proposatzen da. Herritartasuna sendotzearen bidetik, berdintasuna da bultzatu beharreko balioa: bai arlo sozio-ekonomikoan zein generoari edota kulturari dagokionean.
- Herritarren parte hartzea errazteko modu berriak azaldu dira. Mundu digitalaren abantailak baliatu: e-demokrazia tresnak ezagutarazi eta sendotu.
- Epe luzera begirako erabaki estrategikoak modu parte hartzailean bideratzeko tresnak ezarri beharko lirakeke. Aldi berean, erabakien errebisioa bideratzeko moduak landu beharko lirakeke, belaunaldien arteko aliantzak ziurtatuz.
- Zuzeneko demokraziaren arloan, galdeketen tresna aintzat hartzea gomendatzen da, izan informatiboak nola lotesleak, baita diagnostiko eta aurrekontu parte hartzaileak ere. Tresna parte hartzaile hauek guztiak, logika deliberatzailean ardatzu beharko lirakeke.

Adostutako nortasun politiko komunak eraikitzen

- Bertako eta kanpoko esperientzia eredugarriak kontuan hartzea proposatzen da: Ipar Euskal Herriko gobernantza eredia (Garapen Kontseilua/Lurralde Elkargoa) edota Eskoziako Liburu Zuriaren prozesua, esaterako.
- Etorbizuneko balizko euskal estatu baten ereduari buruzko eztabaida konstituziogilea bultzatzeko aukera aintzat hartzea proposatzen da.
- Euskal lurraldeen arteko harremanak sendotze aldera, politika publiko partekatua burutzeko organo komun egonkorrak sortzeko proposamena. Eta maila desberdinen arteko koordinazioa hobetzeko ekimenak.
- Euskal lurraldeen etorkizunera begirako hausnarketa partekatua bultzatzeko aukera aztertzea proposatzen da: Euskal lurraldeen RIS3 dinamika komun bat abian jartzeko proposamena luzatu da.
- Euskal Herri mailako Garapen Kontseilua sortzeko aukera aintzat hartzea proposatzen da.
- Gazteek burututako foroan, Euskal Herri mailako Gazte Kontseilua sortzea proposatzen da.

Gobernantza demokratiko berria: eredu partekatua.

- Hiru planoen elkarlana: norbanakoak, eragileak eta instituzioak elkarrekin lan egitea beharrezkoa da. Elkarren arteko errespetuan eta aitortzan oinarrituako gobernantza tresna partekatu berriak abian jartzea proposatzen da.
- Subsidiaritate printzipioaren potentzialtasuna aintzat hartzea proposatzen da. Tokiko erakundearen gaitasunak sendotuz eta eskualdeen nortasuna balioetsiz.
- Ekintza kolektiboaren eta mobilizazioaren eragina demokratizazio prozesutan ezinbestekoa den neurrian, herri ekimena aintzat hartzeko eta sustatzeko neurriak hartzea proposatzen da.
- Euskal Herrian historikoki garatu diren zenbait egitura eta ohitura politikoei begiratzeko proposatzen da –kontzejua, batzarrak, auzolan kooperatiboa...–, komunaren kudeaketerako eredu gisa.

7. AZKEN HITZA

Honaino hiru urteko lanaren laburpena.

1918an nagusiki elite intelektual bat zegoen ezagutzen jantzia, eta haiei eskertu behar zaie ezagutza hura herri egitasmoaren mesede jarri izana. Aurrez lan mardula eginda, Oñatiko kongresuan biribildu zuten azken emaitza eta herritarren esku utzi, jendez betetako plazan soka-dantzan lotuta.

2018an ezagutza oso hedatua dago euskal gizartean. Oñatin aldarrikatutako unibertsitatea eraikita dago eta aditu ugari sortu ditu diziplina ezberdinetan; aldi berean, herrigintza indartsu garatu da eta aritu asko daude han eta hemen, eskarmentu handikoak, gizarte erakunde espezializatueta; eta erakunde publikoetan ere ezagutza handia metatu da, bai langile finkoengan eta baita aldiroko hautetsietan ere.

Eusko Ikaskuntzaren deiar erantzunez ezagutzaren esparru horietatik guztietatik mila lagun baino gehiago jardun dira lanean emaitza honetara iristeko. Eta lana sendo egin dute hiru urteko prozesuan zehar. Doakie gure erakundearen eskerrik onena parte hartu duten guztiei.

Sarreran esan bezala, lanaren emaitza osoa mendeurreneko kongresuaren Liburu Zurian argitaratuko da, 2019ko udaberrian. Bitartean, Eusko Ikaskuntzak gizatarazten du laburpen honen edukia eta, behin kongresua amaituta, lan egingo du erakunde publiko, zientifiko eta sozialekin proposamen hauek gauzatze bidean jartzeko ELKAR-EKIN.

Ehun urteko ibilbide gorabeheratsua eginda, Eusko Ikaskuntza berriro prestatua dago –eta prest-sorreraren eman zitzaion eginkuzuna molde berrituekin betetzeko: herri garapenerako begirada luzea lantzea, ezagutza eta berrikuntza erabilita, lankidetzeta estuan erakunde publikoekin, eragile politiko eta sozialekin, eta herritarrekin, politika publikoen eta gizarte dinamiken mesedetan.